

A group of five young women are shown in a candid, joyful moment at what appears to be an outdoor market or festival. The woman on the far left has long blonde hair and is wearing a black puffer jacket, smiling broadly. Next to her is a woman with curly blonde hair, also smiling. In the center, a woman is seen from the back, wearing a brown hijab and a light-colored coat. To her right, a woman with dark hair is laughing with her mouth open, wearing a green sweatshirt. Behind her, another woman with dark hair is partially visible, also smiling. The background is slightly blurred, showing market stalls with colorful awnings in shades of purple, pink, and orange.

Uitvoeringsagenda Brede Welvaart

2024-2027

Provincie Noord-Brabant

Voorwoord

Samen werken én samenwerken aan brede welvaart

Voor u ligt de Uitvoeringsagenda Brede welvaart 2024-2027. Brede welvaart verdient een prominente rol in onze provinciale activiteiten. We willen dat Brabanders gelukkig en gezond zijn. Dat zij hun eigen keuzes kunnen maken en regie kunnen voeren over hun leven. Brede welvaart gaat over ons allemaal en hoe we met elkaar samenleven. Het is een maatstaf voor wat ieder voor zich belangrijk kan vinden. Denk bijvoorbeeld aan gezondheid, een veilige leefomgeving, toegang tot goed onderwijs, duurzame mobiliteit of een gezonde balans tussen werk en privé.

We streven naar een Brabant waarin alle inwoners de kans krijgen hun potentieel volledig te benutten, ongeacht achtergrond of omstandigheden. Brede welvaart focust dus op meer dan alleen economische groei. Het gaat om kwaliteit van leven in het hier en nu én de impact daarvan op toekomstige generaties. Dat vraagt om anders kijken naar groei.

Dat 'anders kijken' is best spannend en vraagt om goede samenwerking en een helder doel. In deze Uitvoeringsagenda schetsen we onze doel voor de periode 2024-2027. Het bevat concrete acties die een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de brede welvaarts-transitie.

Het oppakken van de genoemde acties beschreven moeten we – zoals de theorie van transitie ook stelt – samen doen. Iedereen die een bijdrage wil leveren in Brabant kan meedoen. Daarom roep ik u op om met z'n allen de volgende stap op het gebied van brede welvaart te zetten. Samen werken én samenwerken aan een duurzame, inclusieve en welvarende toekomst voor iedereen in onze provincie en daarbuiten. We gaan ervoor!

Saskia Boelema

*Gedeputeerde Water en Bodem, Gezondheid en Brede Welvaart
Provincie Noord-Brabant*

Inhoud

Samenvatting	4	4. Uitvoeringslijnen – wat gaan we doen?	35
1. Aanleiding en ambitie	6	4.1 Drie uitvoeringslijnen	37
1.1 Aanleiding	8	4.2 Lijn 1: agenderen	38
1.2 De transitie van brede welvaart in beleid en praktijk	10	4.3 Lijn 2: afwegen (brede welvaart toepassen als afwegingskader)	41
1.3 Stappen die we al hebben gezet	11	4.3.1 Effectiviteit beoordelen – vooraf beleid beoordelen op effect	42
1.4 Brede welvaart en de Brabantse Omgevingsvisie	12	4.3.2 Omschrijving en doel en wenselijkheid bepalen (lijn 2)	43
1.5 Ambitie	13	4.3.3 Keuzes uitleggen: prioriteiten formuleren	44
2. Hoe staat Brabant ervoor?	15	4.3.4 Monitoring verrijken - zien hoe het ervoor staat	45
2.1 Monitoren van brede welvaart	17	4.4 Lijn 3: aanjagen (investeren in brede welvaart)	47
2.2 Cijfermatige analyse provincie Noord-Brabant (feitelijk)	18	5. Samen maken we Brabant!	51
2.3 Duiding van feiten en cijfers en ervaren brede welvaart	25	5.1 Belang van lerend beleid	53
3. Brede welvaart in Brabant – onze ambities	30	5.2 Samenwerking met provinciale programma's (intern)	54
3.1 Versterken van brede welvaart	31	5.3 Onze Brabantse partners bij de uitvoering (extern)	58
3.2 Brede welvaart als instrument om betere keuzes te maken	32	5.4 Participatie met de Brabander	59
3.3 (Be)sturen op brede welvaart	33	6. Organisatie en uitvoering	60
3.4 Toepassingen van brede welvaart	34	6.1 Inzet van middelen voor de uitvoering	61
		6.2 Monitoring en prestatie-indicatoren	62
		6.3 Risicoanalyse	64
		6.4 Communicatie	64
		Bijlage 1	65
		Bronnenlijst	82

Samenvatting

Onze samenleving staat voor grote uitdagingen die om ingrijpende transities vragen. Denk aan klimaatverandering, woningnood en een stijgende zorgvraag. Deze ingewikkelde vraagstukken vereisen een aanpak vanuit verschillende disciplines én vernieuwende oplossingen.

Het is belangrijk dat we beleidskeuzes maken die niet alleen slim zijn, maar ook wijs. Daarbij moeten we rekening houden met het effect van onze keuzes op zowel het heden als de toekomst, en zowel op lokaal niveau als wereldwijd. De nadruk ligt op het realiseren van brede welvaart die economische, sociale en ecologische aspecten samenbrengt.

We vinden het belangrijk om onze definitie van brede welvaart af te stemmen op die van onze kennispartners en overige partijen die met brede welvaart bezig zijn. Dit biedt een goede basis om het thema af te bakenen en onze visie voor brede welvaart verder te ontwikkelen. We gebruiken de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2024): "Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld."

Ambities, ontwikkelingen en kaders

In de afgelopen jaren is er nationaal veel aandacht besteed aan het definiëren en monitoren van brede welvaart. Ondanks deze vooruitgang, blijft de uitdaging om deze inzichten om te zetten in concreet beleid en acties die brede welvaart bevorderen en beschermen.

Veel beleidsmakers zien het belang in van brede welvaart. Dat is terug te zien in het feit dat ze 'brede welvaart' hebben opgenomen in bestuursakkoorden en strategie-agenda's. Nu staan regionale overheden, waaronder wij als provincie Noord-Brabant, voor de taak om deze ambities te vertalen in praktische acties.

Daarbij moeten we als overheden streven naar samenhang, samenwerking en synergie (ofwel samenwerkingsvoordeel) in onze aanpak.

In de voorgaande bestuursperiode 2022-2023 hebben we vooruitgang geboekt met het opnemen van brede welvaart in het beleid en het activeren van samenwerking met partners om dit thema uit te diepen en in te voeren. Deze *Uitvoerinsagenda Brede Welvaart 2024-2027* benadrukt opnieuw een geïntegreerde aanpak van ingewikkelde maatschappelijke uitdagingen, waarbij we verschillende belanghebbenden en provinciale programma's betrekken.

Dit sluit aan bij de Brabantse Omgevingsvisie, die streeft naar een evenwichtige ontwikkeling in economie, klimaatadaptatie en sociale welvaart. Als provincie spelen we een stimulerende rol in dit proces, gericht op netwerkversterking en kennisdeling. Ons doel is om de brede welvaart duurzaam op te nemen in alle beleidsdomeinen.

Samen maken we Brabant

Het *Bestuursakkoord 2023-2027 Samen maken we Brabant* stelt brede welvaart centraal met de ambitie om deze voor alle Brabanders te verstevigen. Brede welvaart zien we als het richtinggevende kompas voor toekomstig beleid op gebieden zoals energie, mobiliteit, wonen en economie.

Als provincie erkennen we dat het bevorderen van brede welvaart een concrete aanpak vereist. Binnen veel van onze opgaven is het een ingewikkeld samenspel tussen diverse actoren. Brede welvaart vereist nauwe samenwerking met gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Deze *Uitvoeringsagenda Brede Welvaart 2024-2027* hebben we ontworpen om hieraan bij te dragen.

Uitvoeringslijnen

Als provincie maken we het verschil als we denken weten om te zetten in doen, maar ook door zelf als provincie brede welvaart in te zetten voor het maken van beleid. We zien drie rollen om dit (samen met partners in Brabant) in te vullen:

Agenderen: brede welvaart op de agenda

We maken bredewelvaart-denken en -doen onderdeel van ons handelen, zowel intern als extern. Brede welvaart biedt perspectief om in samenhang naar vraagstukken te kijken. Dit betekent: zaken met elkaar verbinden en onder dezelfde agenda brengen.

Afwegen: brede welvaart als afwegingskader toepassen in beleid

Brede welvaart streeft naar een balans tussen verschillende uitgangspunten: sociaal-maatschappelijk, ecologisch en economisch. Dat moet leiden tot bredere afwegingen bij het plannen en uitvoeren, waarbij we de burger centraal stellen.

Aanjagen: brede welvaart als doe-methode.

We zien een duidelijke trend bij gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en bedrijven om toekomstig handelen te plaatsen in de context van brede welvaart. Het zoeken naar het juiste evenwicht tussen economische, sociale en ecologische waarden is ingewikkeld. Toch zien we steeds meer initiatieven die het inzicht in brede welvaart vergroten. Als provincie maken we pas echt het verschil in de ontwikkeling van brede welvaart als we denken weten om te zetten in doen. Dit doen we door goede voorbeelden binnen provinciaal beleid te ondersteunen. Maar ook door te investeren in die lokale en regionale projecten die vanuit breed perspectief zijn opgezet en uitgedacht.

Organisatie, financiën en uitvoering

Voor brede welvaart is voor de bestuursperiode van 2024-2027 circa €5,7 miljoen beschikbaar gesteld. Daarnaast is € 250.000 beschikbaar uit resterend budget uit de vorige bestuursperiode dat in 2024 wordt ingezet. In de perspectiefnota is de inzet personeel geraamd op €2,48 miljoen, dit wordt met de uitvoeringsagenda teruggebracht naar €2,36. Het verschil (€120.000) wordt ingezet als dekking voor de uitvoeringsagenda. De resterende €3,6 miljoen verdelen we over de drie uitvoeringslijnen Agenderen, Afwegen en Aanjagen. Team Brede Welvaart heeft daarin een coördinerende, aanjagende en adviserende rol, zowel intern als extern. Naar aanleiding van de verwerking van de besluitvorming bij de Perspectiefnota is 5,2 fte beschikbaar voor de realisatie van de Uitvoeringsagenda gedurende de bestuursperiode (t/m 2027).

Tabel 1. Jaarlijks gereserveerd budget voor de drie uitvoeringslijnen

Uitvoeringslijn	2024	2025	2026	2027	Totaal
Lijn 1 Agenderen 	€ 140.000	€ 280.000	€ 280.000	€ 280.000	€ 980.000
Lijn 2 Afwegen 	€ 100.000	€ 110.000	€ 110.000	€ 110.000	€ 430.000
Lijn 3 Aanjagen 	€ 250.000	€ 650.000	€ 650.000	€ 650.000	€ 2.200.000
Totaal	€ 490.000	€ 1.040.000	€ 1.040.000	€ 1.040.000	€ 3.610.000

1. Aanleiding en ambitie

Nadenken over brede welvaart kent een rijke geschiedenis. Een belangrijke ambassadeur van brede welvaart is de econoom en natuurkundige Jan Tinbergen. Hij vroeg niet alleen in zijn wetenschappelijk werk aandacht voor de ingewikkelde samenhang tussen groei, ongelijkheid en duurzaamheid, maar hij introduceerde dit denken ook in vooraanstaande Nederlandse instituties Centraal Bureau voor de Statistiek [CBS], Centraal Planbureau [CPB], Sociaal-Economische Raad [SER] en Sociaal en Cultureel Planbureau [SCP]). De principes achter het denken van brede welvaart zijn dan ook niet nieuw. Wel zien we dat er veel meer aandacht voor komt, mede door een opeenstapeling van uitdagingen op het gebied van klimaat, natuurherstel, sociale ongelijkheid, woningnood, krapte op de arbeidsmarkt en een stijgende zorgvraag.

Ook in Brabant hebben we een rijke geschiedenis opgebouwd als het gaat om het in kaart brengen van de samenhang tussen economische, sociaal-maatschappelijke en ecologische factoren. Zo publiceerde het PON & Telos tot 2018 aan de vooravond van de Provinciale Statenverkiezingen de duurzaamheidsbalans. Hierin werd de balans opgemaakt en het antwoord op de vraag geformuleerd hoe Brabant ervoor staat vanuit het gedachtegoed van duurzame ontwikkeling.

Hierop voortbouwend agenderen wij als provincie het thema brede welvaart. Samen met onze partners willen wij hier verder betekenis aan geven én de actiebereidheid kracht bijzetten die we waarnemen bij onder andere kennisinstellingen, bedrijfsleven, lokale overheden en maatschappelijke organisaties.

In de 'oordeelsvormende bijeenkomst' kozen de Provinciale Staten op 23 februari 2024 voor het opstellen van een uitvoeringsagenda Brede Welvaart – en dus géén apart beleidskader. Brede welvaart is tenslotte een samenbindend thema (in de Omgevingsvisie) dat we in de al vastgestelde en nog vast te stellen beleidskaders uitwerken. Deze uitvoeringsagenda geeft inzicht in de wijze waarop de provincie haar rol pakt in het borgen en versterken van brede welvaart in Brabant, door alle organisatieonderdelen en beleidsinterventies heen.

1.1 Aanleiding

De politieke en maatschappelijke aandacht voor brede welvaart neemt verder toe. Het wordt steeds duidelijker dat groei van het bruto binnenlands product (bbp) weliswaar belangrijk is als graadmeter voor economische welvaart, maar tekortschiet voor de kwalitatieve ontwikkeling van de samenleving in bredere zin.

Actuele dossiers onderstrepen de noodzaak om een brede blik te hebben op maatschappelijke voortgang. Denk aan de klimaatcrisis, toenemende ongelijkheid, natuurherstel, woningnood, energietransitie, krapte op de arbeidsmarkt en een stijgende zorgvraag.

Er is nog veel onduidelijk over hoe zo'n brede blik op welvaart eruit zou moeten zien. Daarin schuilt het risico dat de vele mogelijke interpretaties en invullingen van brede welvaart geen helder en eenduidig beeld opleveren. Daarom is het heel belangrijk om de abstracte discussie over brede welvaart te vertalen naar gedetailleerde kennis en ervaring die direct bruikbaar is voor beleid. De meerwaarde van een bredewelvaartsblik is namelijk dat die verschillende beleidsvelden in samenhang beschouwt.

De urgentie en complexiteit van onze maatschappelijke opgaven vereist een integrale blik. Denk aan opgaven als een gezonde & veilige leefomgeving, de energietransitie, een klimaatproof Brabant, een slimme netwerkstad, een concurrerende, duurzame economie en leefbaarheid. Het bredewelvaartsmodel biedt daarin houvast om tot weloverwogen keuzes te

komen. Het streven naar brede welvaart heeft als doel om de economie, leefbaarheid en ruimte in balans met elkaar te (blijven) ontwikkelen. En daarbij aandacht te hebben voor mogelijke knelpunten en positieve samenhang.

Definitie van brede welvaart:

We vinden het belangrijk om onze definitie van brede welvaart af te stemmen op die van onze kennispartners en overige partijen die met brede welvaart bezig zijn. Dit biedt een goede basis om het thema af te bakenen en onze visie voor brede welvaart verder te ontwikkelen. We gebruiken de definitie van het CBS (2024):

Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld.

Wat is brede welvaart (en deze uitvoeringsagenda) niet? En wat is het wel?

Brede welvaart is voor ons als provincie geen oplossing voor alles en geen vervanging van bestaand beleid. Het is geen centraal bovenliggend kader voor beleidsontwikkeling, zoals de Omgevingsvisie dat bijvoorbeeld wel is. Brede welvaart is een systematische werkwijze om onderwerpen breed te beschouwen en de best mogelijke keuzes te maken. De verantwoordelijkheid voor die brede blik en weloverwogen keuzes ligt bij provinciale programma's, Brabantse samenwerkingspartners en de politiek. Provinciale programma's hoeven niet langs het programma Brede Welvaart voor een 'stempeltje'; het programma helpt met signaleren en biedt instrumenten voor betere keuzeprocessen. De inhoudelijke invulling met indicatoren wordt per programma of regioagenda bepaald. Het is een hulpmiddel om beleid te verbeteren dat erop gericht is de juiste balans te vinden tussen economische, sociale en ecologische waarden in het 'hier en nu', maar zeker ook voor toekomstige generaties 'later' en 'elders'. Dat leidt tot keuzes in het belang van het welzijn van inwoners en hun omgeving, want dat is waar brede welvaart om draait.

Bij het vormen van nieuw beleid hebben we aandacht voor de volgende aandachtspunten:

- **Breed kijken: aandacht voor alle aspecten van welvaart, welzijn en welbevinden voor iedereen.**

Het gaat hierbij om welvaart die verder gaat dan financieel economische welvaart: brede welvaart omvat alles wat mensen van waarde vinden. Behalve materiële welvaart gaat het ook om zaken als gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale verbondenheid, persoonlijke ontplooiing en veiligheid. Het gaat daarbij om zowel objectieve data als subjectieve (ervarings)data.

- **Verdelingseffecten: aandacht voor verschillende groepen en hoe effecten tussen en binnen groepen zijn verdeeld.**

Wie is de exacte doelgroep? Is het effect op iedereen even groot? Welke groepen ondervinden lusten en lasten? Is er sprake van 'afruilen': gaat een verbetering op één onderdeel of groep niet ten koste van een ander onderdeel of een andere groep? Hierbij kan het bijvoorbeeld gaan om Brabanders die in de provincies wonen of mensen die in Brabant werken versus mensen uit andere provincie of Brabanders die niet in de eigen provincie werken en die direct of indirect geraakt worden door de gemaakte keuzes.

- **Elders: aandacht voor effecten op andere plekken en verschillende niveaus.**
Hierbij gaat het om aandacht voor regionale verschillen (wijken, buurten, regio's in de provincie) en verschillen over landsgrenzen heen. Als voorbeeld noemen we het delven van schaarse grondstoffen voor batterijen voor elektrische voertuigen. Deze grondstoffen worden elders in de wereld gedolven. Bredewelvaartsvragen die daarbij spelen zijn: wat zijn de effecten van deze delving op de leefomgeving van betrokken gemeenschappen? In hoeverre maakt de delving ons afhankelijk van bepaalde landen? En wat betekent dit voor onze strategische zelfstandigheid?

- **Later: aandacht voor effecten in verschillende perioden.**

De keuzes die we nu maken hebben effect op mensen in de toekomst, soms al binnen enkele maanden of jaren. En soms bepalen ze de toekomst van volgende generaties.

Brede welvaart gaat over het meewegen van het welzijn van mensen bij (moeilijke) keuzes in ingewikkelde situaties. Keuzes die noodzakelijk zijn voor nu, maar zeker ook voor toekomstige generaties en voor de kwaliteit van leven van mensen elders in de wereld. En keuzes die tot de beste verdeling en balans van positieve en negatieve effecten leiden. Soms kunnen we immers negatieve effecten voor een groep of voor een onderwerp accepteren als dit voor vele andere groepen of terreinen een grote positieve uitwerking heeft.

1.2 De transitie van brede welvaart in beleid en praktijk

De afgelopen jaren is brede welvaart gaan leven. Met name op nationaal niveau is veel geïnvesteerd in het definiëren van het begrip. En er zijn stappen gezet in het monitoren van de stand van zaken, bijvoorbeeld door de Monitor Brede Welvaart van het CBS.

Een belangrijke uitdaging op dit vlak is om dit inzicht om te zetten in concreet beleid en in concrete strategieën en acties die de brede welvaart bevorderen en beschermen voor de toekomst. Er is grote overeenstemming onder beleidsmakers dat brede welvaart

een belangrijke drijfveer moet zijn voor ons handelen; niet voor niets is brede welvaart nadrukkelijk opgenomen in gemeentelijke bestuursakkoorden en regionale en sectorale strategie-agenda's. De ambities voor brede welvaart zijn groot. Daarbij zorgen de complexiteit van de opgaven en de hoge verwachtingen voor uitdagingen.

We zien dat regio's, gemeenten en provincies nu voor de uitdaging staan om bredewelvaartsambities te vertalen naar concrete acties (van bredewelvaartsdenken naar bredewelvaartsdoen) die aansluiten bij de goede voorbeelden. Het verder concretiseren en vergroten van de bruikbaarheid voor beleid zien wij als een belangrijke opgave voor ons als provincie.

Het is van groot belang dat we als programma Brede Welvaart zorgen voor samenhang, samenwerking en synergie in ons eigen provinciale werk op het gebied van brede welvaart. Hier hebben provinciale programma's én Brabantse partners op den duur profijt van.

De hamvraag is: op welke manier kan brede welvaart een betekenisvolle rol spelen bij het realiseren van de ambities in diverse provinciale beleidskaders?

1.3 Stappen die we al hebben gezet

In de voorgaande bestuursperiode hebben we als provincie Noord-Brabant al stappen gezet om met brede welvaart aan de slag te gaan. Deze stappen staan beschreven in de *Uitvoeringsagenda 2022 - 2023 – Samen werken aan brede welvaart (2022)*. Hierin hebben we een belangrijke basis gelegd om brede welvaart handelingsperspectief te geven.

Op die agenda bouwen we in deze agenda verder. Onze doelen zijn:

1. Het thema brede welvaart in al het beleid opnemen;
2. meer partners activeren om samen te werken aan de ontwikkeling van brede welvaart; en
3. het inzicht in brede welvaart vergroten.

We krijgen positieve reacties op de stappen die we al hebben gezet. We gaan hier dan ook mee verder. De resultaten uit de vorige uitvoeringsagenda geven redenen om trots te zijn, zoals beschreven in het in het lichtroze kader hiernaast.

Week van de Brede Welvaart, 6 t/m 9 november 2023

We kunnen terugkijken op een succesvolle Week van de Brede Welvaart, waarin we tijdens drie fysieke bijeenkomsten met verschillende doelgroepen bij het onderwerp brede welvaart hebben stilgestaan. Op de eerste dag zijn we samen met de Academische Werkplaats in gesprek gegaan met bestuurders (en beleidsmakers). Op de tweede dag stonden de jongeren centraal, met als belangrijkste onderwerp gezondheid, zowel fysiek als mentaal. Deze dag vond plaats bij Avans Hogeschool Breda en werd afgesloten op de jongerentop. Op de derde en laatste dag stond de ondernemer centraal. We sloten de week af met een mooie podcast.

Ervaren Brede Welvaart

In het voorjaar van 2023 leverde het PON & Telos het onderzoek naar de ervaren brede welvaart onder ruim 10.000 Brabanders op. Het onderzoek brengt in beeld hoe de inwoners van Noord-Brabant kijken naar hun brede welvaart. Met de inzichten van dit onderzoek kunnen we gericht bepalen welke activiteiten de brede welvaart in de provincie kunnen verbeteren. Het onderzoek vraagt om een vervolg, daarom hebben we het als vervolgstap in deze uitvoeringsagenda opgenomen.

BOF1 en BOF2

Brabant Outcomes Fund 1 (BOF1) is al gestart voordat onze vorige uitvoeringsagenda werd geschreven, maar de uitvoering en afronding vonden wel in de looptijd van deze uitvoeringsagenda plaats. Als gevolg van de coronapandemie zijn sommige resultaten iets later behaald, maar we kunnen zeker

spreken van een succesvolle uitvoering. BOF1 heeft eraan bijgedragen dat verschillende ondernemingen die op een eigenzinnige manier werken aan brede welvaart konden opschalen. Op 12 juni 2024 is dit project feestelijk afgesloten en zijn de behaalde resultaten en geleerde lessen gedeeld. Het traject tot het komen van een Brabant Outcomes Fund 2 (BOF2), dat een andere, meer (financieel) revolverende, opzette, is helaas nog niet afgerond. De urgentie blijft, waarbij we onderzoeken in hoeverre we BOF2 kunnen onderbrengen bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM).

Brabants Netwerk Brede Welvaart (praktijknetwerk)

Met de Vereniging van Brabantse Gemeenten (VBG) en andere partners (kennisinstellingen en VNO-NCW) hebben we gebouwd aan het Brabants Netwerk Brede Welvaart (praktijknetwerk). Met dit praktijknetwerk ondersteunen we onder andere gemeenten om het bredewelvaartsdenken te vertalen naar een concrete aanpak. Het praktijknetwerk is een netwerk van (momenteel) meer dan vijfhonderd professionals die (willen) werken aan brede welvaart. Het is een plek om ervaringen en geleerde lessen te delen en van elkaar te leren, maar ook om met elkaar verbinding te zoeken. De activiteiten die we organiseren voor het netwerk dragen bij aan het verlagen van de drempel om aan de slag te gaan met brede welvaart en het versnellen van de bredewelvaartstransitie.

1.4 Brede welvaart en de Brabantse Omgevingsvisie

Uit de Brabantse Omgevingsvisie komen onze opgaven voort: een gezonde & veilige leefomgeving, de energietransitie, een klimaatproof Brabant, een slimme netwerkstad, een concurrerende, duurzame economie en leefbaarheid. Ook met het oog op de toekomst willen we onze opgaven in onderlinge samenhang en steeds vanuit een breder perspectief benaderen, met als doel de brede welvaart voor Brabanders te verstevigen. Net zoals de vorige uitvoeringsagenda bouwt ook deze agenda voort op de Brabantse Omgevingsvisie. Daarin staan onze doelen voor de fysieke leefomgeving, bijvoorbeeld als het gaat om de energietransitie, klimaatadaptatie en economische ontwikkeling. We houden daarbij rekening met provinciale beleidskaders. Brede welvaart is in de Omgevingsvisie een samenbindend thema. We werken het in de al vastgelegde en nog vast te stellen beleidskaders uit. Deze uitvoeringsagenda voegt een sociaal-maatschappelijk element toe. Bovendien biedt deze uitvoeringsagenda een krachtig instrument voor beleid om te kunnen handelen volgens de nieuwe samenwerkingswijze die de Omgevingsvisie benadrukt. Daarbij staat een 'diepe', 'brede' en 'ronde' benadering centraal:

- 'Diep kijken' betekent dat we effecten analyseren op verschillende niveaus en tijdschalen, rekening houdend met historische contexten en onderliggende dynamieken.
- 'Rond kijken' betekent dat we kiezen voor een 'holistische' (ofwel allesomvattende)

gebiedsgerichte aanpak die verschillende doelen en kansen samenvoegt. Deze aanpak is gericht op een evenwicht tussen sociaal welzijn, ecologische duurzaamheid en economische vitaliteit.

- 'Breed kijken' betekent het betrekken van diverse partijen en hun perspectieven om een breed gedragen visie te ontwikkelen.

De introductie van deze manier van kijken heeft succes gehad bij ingewikkelde projecten, vooral door meer begrip te creëren voor elkaar belangen. Dit zorgt voor oplossingen voor vastgelopen situaties. Denk bijvoorbeeld aan het verbreden van rivieren en het aanleggen van wegen

Kernwaarden voor het handelen van de provincie (uit: Omgevingsvisie Brabant, hoofdstuk 5):

- We gaan voor meerwaarde-creatie.
- We gaan voor technische én sociale innovatie.
- We gaan voor kwaliteit boven kwantiteit.
- We gaan voor steeds beter.
- We gaan voor proactief en preventief boven gevolgbeperking en herstel.

1.5 Ambitie

Brede welvaart heeft in het *Bestuursakkoord 2023-2027 Samen maken we Brabant* een centrale plaats, met een ambitie om brede welvaart voor alle Brabanders te verstevigen. Daarvoor dragen wij met onze bestaande opgaven en begrotingsprogramma's bij aan brede welvaart. Van energie tot mobiliteit en van wonen tot economie. We zien brede welvaart als richtinggevend kompas en doe-methode voor al ons toekomstig beleid.

Brede welvaart versterken kan alleen als we concreet maken wat we daarmee bedoelen en hoe de verschillende aspecten zich tot elkaar verhouden. Brede welvaart bestaat uit verschillende onderwerpen (door CBS en Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in de Regionale Monitor Brede Welvaart 'indicatoren' genoemd, ofwel graadmeters) die zich ten opzichte

van elkaar kunnen bewegen. Als economie groeit kan dat ten koste gaan van milieu of andersom. Keuzes maken is daarom belangrijk, maar even belangrijk is het behouden van flexibiliteit en een blijvende aandacht voor onze ambities, omdat de complexiteit niet volledig beheersbaar is. Het is onrealistisch om te verwachten dat alle indicatoren op basis van beleid en projecten altijd de gewenste kant op bewegen; dit vereist dat er vooraf politieke keuzes worden gemaakt over welke resultaten acceptabel en niet acceptabel zijn. We ondersteunen andere programma's en Brabantse belanghebbenden in het proces van het maken van deze keuzes.

Het verstevigen van brede welvaart voor alle Brabanders kunnen wij als provincie niet alleen. Het vraagt om een nauw samenspel met gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en het bedrijfsleven, waarbij we aansluiten bij de goede

voorbeelden die er al zijn. Wij zien het als onze rol om het begrip 'brede welvaart' samen met deze partijen toe te passen en er een werkwijze van te maken om tot betere afwegingen en keuzes te komen.

Brede welvaart expliciet vermelden in beleidskaders en uitvoeringsagenda's bevordert samenhang van beleid en uitvoering. Het helpt dat brede welvaart is opgenomen als uitgangspunt in begrotingsprogramma's, bijvoorbeeld rondom provinciale mobiliteit, werklocaties, gezondheid en energie. Daarnaast hebben we als provincie brede welvaart opgenomen in al onze uitvoeringsagenda's en begrotingsprogramma's. Deze *Uitvoeringsagenda Brede Welvaart 2024-2027* presenteert de samenhang tussen deze beleidsambities en de rol die we als provincie vervullen.

Intermezzo

Voor deze uitvoeringsagenda hebben we gesproken met beleidsexperts en ervaringsdeskundigen op het gebied van brede welvaart. Zij formuleren de volgende negen aanbevelingen voor de provincie om brede welvaart op te nemen in beleid en uitvoering:

1. Integreer brede welvaart in beleid: brede welvaart dient niet alleen genoemd te worden, maar ingebakken te zijn in alle provinciale programma's en beleidsuitvoeringen.
2. Maak de overstap van denken naar doen: er is een overgang nodig van enkel denken over brede welvaart naar het actief invoeren ervan, hoewel het concept nog niet overal bekend is.
3. Pak je rol bij kleinere gemeenten: de provincie kan een belangrijke ondersteunende rol spelen, vooral bij kleinere gemeenten die mogelijk minder medewerkers hebben om bredewelvaartsinitiatieven zelfstandig te dragen.
4. Stel prioriteiten: het is belangrijk dat de provincie duidelijke prioriteiten stelt binnen het bredewelvaartsbeleid om te voorkomen dat het een te algemeen begrip blijft.
5. Neem verdienvermogen als basis: zonder een stevige economische basis, vertegenwoordigd door verdienvermogen, kunnen andere pijlers van brede welvaart niet succesvol worden ondersteund (verdienvermogen is het vermogen om nu en op de lange termijn te zorgen voor welvaart én welzijn).
6. Neem brede welvaart op in je sturing en samenwerking: de provincie moet brede welvaart opnemen in de sturing van uitvoeringsorganisaties en samenwerking zoeken met regio's en gemeenten om de invoering te verdiepen.
7. Zorg voor interne samenhang: er is behoefte aan betere horizontale verbindingen binnen provinciale afdelingen om samenhang en samenwerkingsmogelijkheden te verbeteren.
8. Grijp beleidswijzigingen aan als kans: beleidsaanpassingen kunnen traag en moeilijk zijn vanwege bestaande overtuigingen en structuren. Zet in deze gevallen actief in op vernieuwing om brede welvaart in te voeren.
9. Stel een gedeputeerde voor brede welvaart aan: Het is belangrijk dat er een gedeputeerde is specifiek voor brede welvaart om dit thema structureel op de agenda te zetten en te houden.

A photograph of two men in a professional kitchen. The man on the left, wearing glasses and a dark chef's jacket, is looking towards the man on the right. The man on the right is wearing a white hairnet and a dark polo shirt, and is using a spoon to serve food from a pan. In the foreground, there are plates of food, including a dish with rice and vegetables. The background shows stainless steel kitchen equipment, including ovens and a large refrigerator with the 'CaterChef' logo.

2. Hoe staat Brabant ervoor?

We hebben te maken met transities op het gebied van energie, wonen, milieu, landbouw en voedsel, stikstof en gezondheid. Dit zijn transities die invloed hebben op de directe leefomgeving en het dagelijks leven van de inwoners van Brabant. Er zijn zorgen over hoe we met elkaar samenleven, en de kwaliteit van leven staat onder druk. De kosten voor wonen, energie en boodschappen nemen toe, waardoor mensen steeds minder goed in hun levensonderhoud kunnen voorzien. Het is belangrijk dat we hier oog voor hebben en dat we ervoor zorgen dat onze kwaliteit van leven op orde is. Om dit te kunnen realiseren, moeten we blijven monitoren hoe we ervoor staan, hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt, en welke acties nodig zijn om de brede welvaart te verbeteren. In dit hoofdstuk geven wij, op basis van de laatste cijfers van de Regionale Monitor Brede Welvaart (CBS) en het onderzoek naar ervaren brede welvaart, een cijfermatige analyse en duiding.

2.1 Monitoren van brede welvaart

Brede welvaart gaat over het meewegen van het welzijn van mensen bij (moeilijke) keuzes in complexe situaties. En daar is alle reden toe. Brabant staat voor grote opgaven met onder meer de schielsprong van Brainport Eindhoven ('Operatie Beethoven'. Rijk en regio investeren 2,5 miljard in de toekomst van ASML en Brainport), de transitie naar een robuust (zoet)watersysteem, Brabantse verstedelijkingsopgaves en de doorontwikkeling van energiesystemen/het oplossen van netcongestie (verstopping op het elektriciteitsnet). Het is belangrijk dat we deze opgaven in samenhang aanpakken. Brede welvaart is geen term om goede sier te maken, maar een noodzakelijk perspectief om Brabant vooruit te helpen in deze ingewikkelde tijden. Een perspectief dat bestuurlijk richting kan geven aan het 'hier en nu' (verdelingsvraagstukken), 'later' (duurzaamheidsvraagstukken) en 'elders' (solidariteitsvraagstukken ofwel saamhorigheidsvraagstukken).

Het in kaart brengen (monitoren) van de uitgangssituatie op onderdelen van brede welvaart is een goed startpunt. We gaan uit van cijfermatige analyses, maar kijken nadrukkelijk ook naar de betekenis ervan.

Figuur 1: opbouw van de bredewelvaartsanalyse

Voor de cijfermatige analyse (2.2) gebruiken we de Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS. Deze monitor toont de brede welvaart van gemeenten, COROP-gebieden (veertig regionale niveaus tussen gemeenten en provincies in) en provincies statistisch. Aan de hand van 42 indicatoren geeft de monitor een breed en divers beeld van de staat en ontwikkeling van de regionale samenleving: zowel ten opzichte van andere regio's als ten opzichte van eigen scores uit het verleden.

Het CBS hanteert daarbij de definitie van brede welvaart zoals opgetekend door het CBS en het PBL: 'De kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld'. Het gaat om drie dimensies:

- 10.** Brede welvaart 'hier en nu' betreft de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven.
- 11.** Brede welvaart 'later' betreft de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om eenzelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie.
- 12.** Brede welvaart 'elders' betreft de effecten van de keuzes binnen een regio op banen, inkomens, (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in andere regio's en andere landen.

Om de cijfermatige analyse uit te leggen, kijken we naar interpretaties van cijfers in regionale analyses. Deze analyses zijn opgesteld om Brabantse Regio Deal-aanvragen te ondersteunen (in de Regio Deals werken Rijk en regio samen aan een betere woon-, werk- en leefomgeving voor bewoners en ondernemers in de regio). Daarnaast vormt het onderzoek 'Ervaren Brede Welvaart' een belangrijke bron voor uitleg. Tijdens de interviews hebben we gecheckt in hoeverre de uitleg overeenkomt met de ervaring.

2.2 Cijfermatige analyse provincie Noord-Brabant (feitelijk)

Brede welvaart 'hier en nu'

- Zowel op provinciaal als op regionaal niveau zijn (ruim) meer positieve dan negatieve uitschieters waarneembaar. We spreken van 'een uitschieter' als een regio bij de bovenste 25 procent regio's of de onderste 25 procent scoort.
- Noordoost-Brabant scoort het vaakst van de Brabantse regio's in het bovenste kwartiel, namelijk 12 van de 28 keer. Regio Zuidoost volgt met 9 van de 28 keer. De regio's Midden en West scoren beide 4 keer in het bovenste kwartiel.
- Over het algemeen zijn zowel op COROP-niveau als op provinciaal niveau (ruim) meer positieve dan negatieve uitschieters waarneembaar. West-Brabant is hierop de uitzondering.
- Provincie Noord-Brabant en de vier subregio's scoren relatief hoog op materiële welvaart (inkomen en economische groei), arbeid (arbeidsparticipatie) en wonen (afstand tot voorzieningen). Dit zijn ook de thema's waarop een duidelijk veranderende trend waarneembaar is. Bij materiële welvaart en arbeid gaat het om een bovenmatig positieve ontwikkeling, bij wonen gematigd negatief.
- Voor het thema arbeid en vrije tijd scoort de regio Noordoost op drie van de vier onderdelen in het bovenste kwartiel.
- Provincie Noord-Brabant en de vier subregio's scoren relatief laag op samenleving (contact met

familie en vrienden). West-Brabant scoort laag op drie van de vier indicatoren binnen dit thema. Noordoost-Brabant is juist op vertrouwen in instituties een positieve uitzondering in Brabant. Wat ten slotte opvalt bij het thema samenleving is dat noch een positieve noch een negatieve ontwikkeling zichtbaar is.

- Bij het thema milieu is een gematigde positieve trend waarneembaar. Er zijn twee negatieve extremen; broeikasgassen per inwoner in West-Brabant en afstand tot openbaar groen op provincieniveau, tegenover tien positieve extremen.

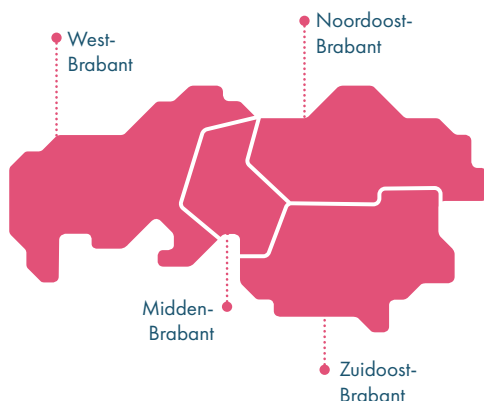
Brede welvaart 'later'

- Voor de indicatoren op brede welvaart 'later' zijn zowel op COROP- als op provinciaal niveau beperkt uitschieters waarneembaar. Wel scoren we minder vaak in het bovenste kwartiel dan bij de indicatoren 'hier en nu'.
- Enkele indicatoren bij het thema natuurlijk kapitaal vormen hierop een uitzondering voor de provincie Noord-Brabant. Onze provincie scoort relatief laag op groenblauwe ruimte, fosfaatuitscheiding en stikstofuitscheiding van de landbouw. Bij die laatste twee scoort onze provincie het laagst van alle provincies. Op groenblauwe ruimte na zijn geen indicatorwaardes op COROP-niveau beschikbaar.
- Opvallend is dat de trendcijfers van de provincie uitsluitend positief zijn. Bij de COROP's zijn zestien van de achttien trendcijfers positief.

Brede welvaart 'hier en nu'

Stand- en trendcijfers
COROP-regio's en provincie
Noord-Brabant

Legenda

Standcijfer

≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% hoogst gerankte COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% laagst gerankte COROP-regio's

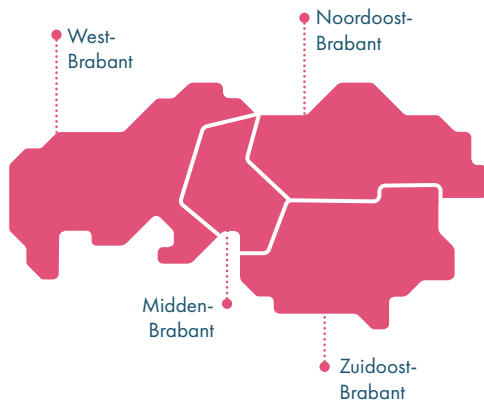
Jaarlijkse mutatie regiocijfer

—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Midden-Brabant	Noordoost-Brabant	West-Brabant	Zuidoost-Brabant	Provincie Brabant
Welzijn					
Tevredenheid leven	25 van 40 —	24 van 40 —	29 van 40 —	26 van 40 —	6 van 12 —
Tevredenheid vrije tijd	19 van 40 —	35 van 40 —	28 van 40 —	16 van 40 —	9 van 12 —
Materiële welvaart					
Besteedbaar inkomen	22 van 40 ↑	8 van 40 ↑	13 van 40 ↑	11 van 40 ↑	2 van 12 ↑
Bruto binnenlands product	19 van 40 ↑	7 van 40 ↑	8 van 40 ↑	3 van 40 ↑	3 van 12 ↑
Gezondheid					
Overgewicht	28 van 40 —	19 van 40 —	32 van 40 —	12 van 40 ↓	8 van 12 —
Ervaren gezondheid	29 van 40 —	11 van 40 —	31 van 40 —	25 van 40 —	7 van 12 —
Levensverwachting					
Langdurige ziekten	22 van 40 —	11 van 40 —	20 van 40 —	19 van 40 —	5 van 12 —

Brede welvaart 'hier en nu'

Stand- en trendcijfers
COROP-regio's en provincie
Noord-Brabant

Legenda

Standcijfer

≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% hoogst gerankte COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% laagst gerankte COROP-regio's

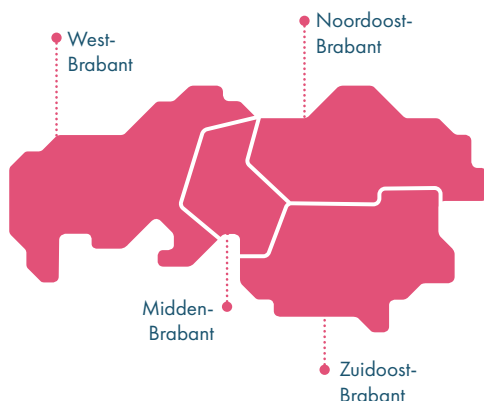
Jaarlijkse mutatie regiocijfer

—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Midden-Brabant	Noordoost-Brabant	West-Brabant	Zuidoost-Brabant	Provincie Brabant
Arbeid en vrije tijd					
Netto-arbeidsparticipatie	12 van 40 ↑	7 van 40 ↑	26 van 40 ↑	13 van 40 ↑	5 van 12 ↑
Bruto-arbeidsparticipatie	12 van 40 ↑	10 van 40 ↑	24 van 40 ↑	14 van 40 ↑	6 van 12 ↑
Hoogopgeleide bevolking	17 van 40 ↑	14 van 40 ↑	15 van 40 ↑	10 van 40 ↑	4 van 12 ↑
Werkloosheid	15 van 40 ↑	2 van 40 —	15 van 40 —	15 van 40 ↑	2 van 12 ↑
Vacaturegraad					6 van 12 ↑
Tevredenheid reistijd/ afstand tot ov	14 van 40 —	28 van 40 —	14 van 40 —	14 van 40 —	4 van 12 —
Wonen					
Tevredenheid woonomgeving	31 van 40 ↓	8 van 40 —	27 van 40 —	15 van 40 —	7 van 12 ↑
Tevredenheid woning	28 van 40 —	19 van 40 —	18 van 40 —	21 van 40 —	6 van 12 —
Afstand tot sportterrein	5 van 40 —	13 van 40 —	13 van 40 —	5 van 40 —	4 van 12 —
Afstand basisschool	9 van 40 —	9 van 40 —	9 van 40 —	9 van 40 —	3 van 12 —
Afstand café	7 van 40 —	7 van 40 ↓	7 van 40 ↓	7 van 40 —	2 van 12 —

Brede welvaart 'hier en nu'

Stand- en trendcijfers
COROP-regio's en provincie
Noord-Brabant

Legenda

Standcijfer

≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% hoogst gerankte COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% laagst gerankte COROP-regio's

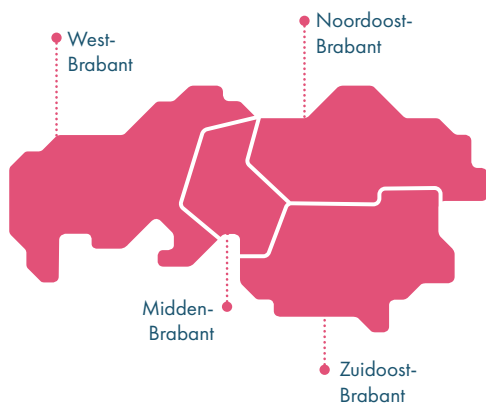
Jaarlijkse mutatie regiocijfer

—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Midden-Brabant	Noordoost-Brabant	West-Brabant	Zuidoost-Brabant	Provincie Brabant
Samenleving					
Contact familie, vrienden	30 van 40 —	15 van 40 —	9 van 40 —	37 van 40 —	5 van 12 —
Vertrouwen instituties	17 van 40 —	10 van 40 —	31 van 40 —	21 van 40 —	6 van 12 —
Vertrouwen anderen	23 van 40 —	26 van 40 —	32 van 40 —	17 van 40 —	8 van 12 —
Vrijwilligerswerk	20 van 40 —	9 van 40 —	37 van 40 —	27 van 40 —	7 van 12 —
Veiligheid					
Vaak onveilig voelen					6 van 12 —
Ondervonden delicten					7 van 12 —
Geregistreerde misdrijven					9 van 12 ↑

Brede welvaart 'hier en nu'

Stand- en trendcijfers
COROP-regio's en provincie
Noord-Brabant

Legenda

Standcijfer

≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% hoogst gerankte COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% laagst gerankte COROP-regio's

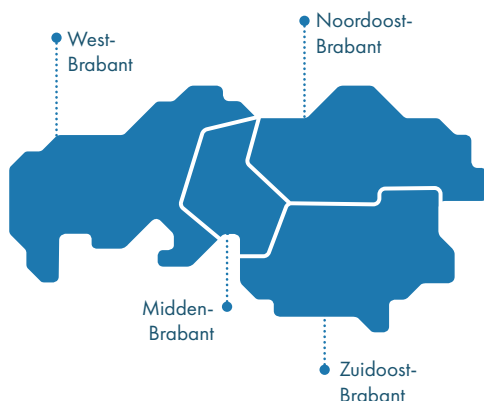
Jaarlijkse mutatie regiocijfer

—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Midden-Brabant	Noordoost-Brabant	West-Brabant	Zuidoost-Brabant	Provincie Brabant
Milieu					
Natuurgebied/inwoner	16 van 40 ↓	20 van 40 ↓	19 van 40 —	11 van 40 —	7 van 12 —
Emissies van fijnstof lucht	18 van 40 —	20 van 40 ↑	25 van 40 ↑	19 van 40 ↑	7 van 12 ↑
Afstand openbaar groen	13 van 40 —	13 van 40 —	13 van 40 —	3 van 40 —	4 van 12 —
Natuur en bosgebieden	11 van 40 —	21 van 40 —	19 van 40 —	5 van 40 —	3 van 12 —
Broeikasemissie/inwoner	8 van 40 ↑	14 van 40 ↑	35 van 40 ↑	11 van 40 ↑	8 van 12 ↑
Kwaliteit zwemwater binnen		7 van 40 ↓	16 van 40 ↑	1 van 40 —	3 van 12 —
Kwaliteit zwemwater kust	21 van 40 —	7 van 40 ↓	16 van 40 —	1 van 40 —	3 van 12 —
Aantal keer top-kwartiel	4 van 27	12 van 28	4 van 28	9 van 28	8 van 32
Aantal keer bottom-kwartiel	1 van 27	2 van 28	6 van 28	1 van 28	2 van 32

Brede welvaart 'later'

Stand- en trendcijfers
COROP-regio's en provincie
Noord-Brabant

Legenda

Standcijfer

≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% hoogst gerankte COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% laagst gerankte COROP-regio's

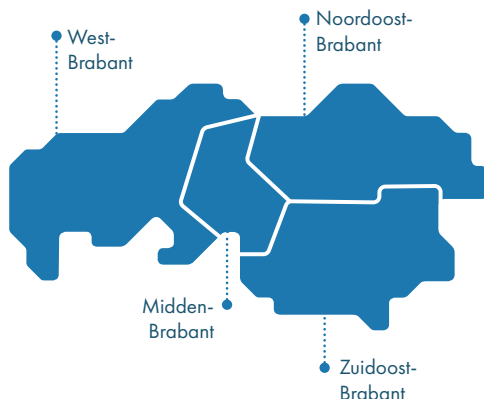
Jaarlijkse mutatie regiocijfer

—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Midden-Brabant	Noordoost-Brabant	West-Brabant	Zuidoost-Brabant	Provincie Brabant
€ Economisch kapitaal					
Schuld huishoudens	25 van 40 —	37 van 40 —	27 van 40 ↑	29 van 40 ↑	9 van 12 —
Vermogen huishoudens	25 van 40 ↑	5 van 40 ↑	19 van 40 —	14 van 40 ↑	2 van 12 ↑
€ Natuurlijk kapitaal					
Particuliere zonne-energie	26 van 40 ↑	11 van 40 ↑	27 van 40 ↑	13 van 40 ↑	6 van 12 ↑
Natuur en bosgebied	11 van 40 —	21 van 40 —	19 van 40 —	5 van 40 —	3 van 12 —
Bebouwd terrein	24 van 40 ↓	23 van 40 —	25 van 40 —	25 van 40 —	8 van 12 —
Emissies fijnstof	18 van 40 —	20 van 40 ↑	25 van 40 ↑	19 van 40 ↑	7 van 12 ↑
Fosfaatuitscheiding landbouw					12 van 12 ↑
Groenblauwe ruimte	22 van 40 —	28 van 40 —	24 van 40 —	21 van 40 ↓	10 van 12 —
Stikstofuitscheiding landbouw					12 van 12 ↑

Brede welvaart 'later'

Stand- en trendcijfers
COROP-regio's en provincie
Noord-Brabant

Legenda

Standcijfer

≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% hoogst gerankte COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% laagst gerankte COROP-regio's

Jaarlijkse mutatie regiocijfer

—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Midden-Brabant	Noordoost-Brabant	West-Brabant	Zuidoost-Brabant	Provincie Brabant
Menselijk kapitaal					
Arbeidsduur/week	23 van 40 —	11 van 40 —	13 van 40 —	10 van 40 —	5 van 12 —
Hoogopgeleide bevolking	17 van 40 ↑	14 van 40 ↑	18 van 40 ↑	10 van 40 ↑	4 van 12 ↑
Ervaren gezondheid	29 van 40 —	11 van 40 —	31 van 40 —	25 van 40 —	7 van 12 —
Sociaal kapitaal					
Sociale cohesie					5 van 12 —
Aantal keer top-kwartiel	0 van 10	1 van 10	0 van 10	2 van 10	2 van 13
Aantal keer bottom-kwartiel	0 van 10	1 van 10	1 van 10	0 van 10	3 van 13

Tabellen op het niveau van grote en middelgrote Brabantse gemeenten (B7 en M9) zijn opgenomen in de bijlage.

2.3 Duiding van feiten en cijfers en ervaren brede welvaart

Regionale onderzoeken naar brede welvaart helpen ons te begrijpen wat de cijfers uit de monitor ons laten zien. In de tabel op de volgende pagina hebben we per regio de uitschieters opgenomen in de Regionale Monitor Brede Welvaart. In de kolom met uitleg ('duiding') zijn mogelijke verklaringen opgenomen die we vinden in bredewelvaartsanalyses die gemaakt zijn voor de Brabantse Regio Deals. Deze verklaring hebben we vergeleken met de 'ervaren brede welvaart' van Brabanders.

Ervaren brede welvaart

Ervaren brede welvaart, oftewel levenstevredenheid, wordt bepaald door een combinatie van factoren, zowel individueel als in de leefomgeving. Uit het onderzoek dat het PON & Telos in opdracht van de provincie heeft uitgevoerd blijkt dat Brabanders over het algemeen redelijk tevreden met hun leven zijn: ze beoordelen het met gemiddeld een 7,6. 61% van de Brabanders is tevreden met de eigen brede welvaart, 34% is deels tevreden en 5% ontevreden. De ervaren brede welvaart scoort hoger op het platteland dan in de stad en de verschillen tussen regio's zijn klein en binnen regio's groter.

Bron: Het PON & Telos, Ervaren Brede Welvaart, Hoe Brabanders de kwaliteit van hun leven en leefomgeving waarderen in 2022, 2023

Thema's	Positieve en negatieve extremen van indicatoren Bron: CBS, 2024	Regio	Duiding vanuit regionale bredewelvaartsanalyses Bron: Quotes uit Regio Deals en onderbouwing	Ervaring van Brabanders Bron: Het PON & Telos, Ervaren Brede Welvaart
 Welzijn	🔴 Tevredenheid vrije tijd	Noordoost	"Er zijn minder bereikbare voorzieningen en ontmoetingsplekken."	"Van de Brabanders is slechts 49% tevreden met zijn of haar werk of andere dagelijkse bezigheden en de hoeveelheid vrije tijd die ze hebben."
 Materiële welvaart (economisch kapitaal)	🟢 Besteedbaar inkomen	Meerdere regio's	"In Brainport Eindhoven is de hightech maakindustrie een belangrijke economische drijver van materiële welvaart."	"In vergelijking met de andere thema's van brede welvaart zijn Brabanders het minst vaak tevreden over hun materiële welvaart." "Als je Brabanders vraagt wat er beter moet in eigen regio staat tevredenheid over hun financiële situatie bovenaan." "Brabanders maken zich zorgen om inflatie, armoede en financiën."
	🟢 Bruto binnenlands product	Meerdere regio's		
	🟢 Vermogens huishoudens	Meerdere regio's		
	🔴 Schuld huishoudens	Noordoost		
 Gezondheid	🔴 Overgewicht	Noordoost	"Meer van onze mensen hebben te maken met overgewicht en de gemiddelde levensverwachting is lager dan gemiddeld."	"Brabanders ervaren een goede gezondheid als belangrijk om goed te kunnen leven." "Als je Brabanders zelf vraagt wat volgens hen beter moet in de eigen regio, staat opnieuw gezondheid op één."
	🔴 Ervaren gezondheid	West	"We zijn een dubbel vergrijzende regio. De instroom van jongeren is onvoldoende om het vertrek van ouderen op te vangen."	"Brabanders maken zich zorgen over het zorgsysteem en hun persoonlijke gezondheid."

Thema's	Positieve en negatieve extremen van indicatoren Bron: CBS, 2024	Regio	Duiding vanuit regionale bredewelvaartsanalyses Bron: Quotes uit Regio Deals en onderbouwing	Ervaring van Brabanders Bron: Het PON & Telos, Ervaren Brede Welvaart
 Arbeid en vrije tijd	 Netto-/bruto-arbeidsparticipatie	Meerdere regio's	"De aangrenzende Brainport-regio zorgt de laatste jaren ook voor meer werkgelegenheid voor inwoners buiten de Brainport-regio."	"Brabanders maken zich zorgen over schaarste op de arbeidsmarkt."
	 Hoogopgeleide bevolking	Meerdere regio's		
	 Werkloosheid	Meerdere regio's		
 Wonen	 Tevredenheid woonomgeving	Noordoost	"Vergrijzende dorpen, wegtrekkende jongeren en crisis op de huizenmarkt."	"Brabanders ervaren een fijne en veilige woonomgeving als belangrijk om goed te kunnen leven." "Brabanders maken zich zorgen om schaarste op de woningmarkt."
	 Tevredenheid woonomgeving	Midden		
	 Afstand sportterrein	Meerdere regio's		
	 Afstand basisschool	Meerdere regio's		
	 Afstand café	Meerdere regio's		

Thema's	Positieve en negatieve extremen van indicatoren Bron: CBS, 2024	Regio	Duiding vanuit regionale bredewelvaartsanalyses Bron: Quotes uit Regio Deals en onderbouwing	Ervaring van Brabanders Bron: Het PON & Telos, Ervaren Brede Welvaart
 Samenleving (menselijk kapitaal/ Sociale cohesie)	 Contact familie, vrienden	West	"Minder bereikbare voorzieningen en ontmoetingsplekken."	"Brabanders ervaren het hebben van sociale contacten als belangrijk om goed te kunnen leven." "In Noordoost-Brabant leeft een breed gevoel van 'niet gezien worden' door Den Haag, en door de overheid in brede zin." "Brabanders maken zich zorgen om polarisatie en zwakkere sociale samenhang."
	 Contact familie, vrienden	Meerdere regio's	"Door onder andere taalbarrières en cultuurverschillen weten mensen elkaar niet te vinden."	
	 Vertrouwen instituties	Noordoost	"We zien tegenstellingen tussen stad & land, theoretisch & praktisch opgeleiden en tussen generaties."	
	 Vertrouwen instituties	West	"Door de ontkerkelijking en het verdwijnen van ontmoetingsgelegenheden zoals het buurthuis, café, sportveld, bibliotheek of winkel."	
	 Vertrouwen anderen	West	"Door de ontkerkelijking en het verdwijnen van ontmoetingsgelegenheden zoals het buurthuis, café, sportveld, bibliotheek of winkel."	
	 Vrijwilligerswerk	Noordoost	"Van oudsher kent onze regio een rijk verenigingsleven met veel vrijwilligers. Ondersteunende gemeenschappen zijn veel minder sterk."	
	 Vrijwilligerswerk	West	"Van oudsher kent onze regio een rijk verenigingsleven met veel vrijwilligers. Ondersteunende gemeenschappen zijn veel minder sterk."	
	 Arbeidsduur/week	Zuidoost		
 Veiligheid	Geen extremen in COROP of provincie			"Brabanders maken zich zorgen om veiligheid, immigratie en overbevolking." "Als je Brabanders zelf vraagt wat volgens hen beter moet in de eigen regio, staat veiligheid op twee."

Thema's	Positieve en negatieve extremen van indicatoren Bron: CBS, 2024	Regio	Duiding vanuit regionale bredewelvaartsanalyses Bron: Quotes uit Regio Deals en onderbouwing	Ervaring van Brabanders Bron: Het PON & Telos, Ervaren Brede Welvaart
 Milieu (natuurlijk kapitaal)	↑ Afstand openbaar groen	Zuidoost	"Groen als basisvoorwaarde voor de leefomgeving stond nooit echt hoog op de agenda. De basis is er, maar vraagt een verbeterslag op kwaliteit, robuustheid, toegankelijkheid, bekendheid."	"Brabanders maken zich zorgen om het effect van klimaatverandering op natuur en mens"
	↓ Afstand openbaar groen	Provincie		
	↑ Natuur en bosgebieden	Meerdere regio's		
	↑ Broeikasemissie/ inwoner	Midden		
	↓ Broeikasemissie/ inwoner	West		
	↑ Kwaliteit zwemwater binnen	Meerdere regio's		
	↑ Kwaliteit zwemwater kust	Meerdere regio's		
	↓ Fosfaatuitscheiding landbouw	Provincie		
	↓ Groenblauwe ruimte	Provincie		
	↓ Stikstofuitscheiding landbouw	Provincie		

Opvallende verschillen tussen cijfers en ervaring

Als we kijken naar de ervaringen van de Brabanders en deze vergelijken met de bredewelvaartsindicatoren uit de Regionale Monitor Brede Welvaart van het CBS valt op dat:

- Brabanders aangeven het minst tevreden te zijn over hun materiële welvaart. Dit terwijl de cijfers van het CBS laten zien dat de meeste regio's positief scoren op indicatoren zoals besteedbaar inkomen en vermogen per huishouden.

- Brabanders veiligheid op plek twee zetten bij de vraag wat in de eigen regio beter moet. Dit ondanks dat er geen extremen zijn geconstateerd op dit onderdeel.
- de score op 'vertrouwen in instituties' hoog is. Dit terwijl er in Noordoost-Brabant een gevoel leeft dat men niet gezien wordt door politiek Den Haag en de overheid in algemene zin.

A photograph of a busy street in a Dutch city, likely Utrecht, showing a high density of cyclists. In the background, there is a historic building with a sign that reads 'Weteringschans 137'. A traffic light is visible in the center, showing red lights. The foreground is filled with the blurred figures of cyclists, indicating movement. A blue banner with white text is overlaid on the bottom left of the image.

3. Brede welvaart in Brabant – onze ambities

Brede welvaart voor alle Brabanders versterken, dát is onze ambitie. We willen dat elke provinciale inspanning op zoveel mogelijk thema's van brede welvaart een positief effect heeft en op zo min mogelijk thema's een negatief effect. We zien brede welvaart als een samenhangend afwegings- en beslissingskader voor de provincie en haar partners. Dit vraagt om een gestructureerde aanpak. In dit hoofdstuk omschrijven we hoe we brede welvaart in ons beleid meenemen.

3.1 Versterken van brede welvaart

Brede welvaart heeft in het *Bestuursakkoord 2023-2027 Samen maken we Brabant* een centrale plaats. Het college van Gedeputeerde Staten heeft de ambitie werk te maken van brede welvaart:

We willen dat Brabanders gelukkig en gezond zijn. Dat zij hun eigen keuzes kunnen maken en regie kunnen voeren over hun leven. Daarom zetten wij ons de komende periode in voor het versterken van de brede welvaart van alle Brabanders. Daarvoor werken wij aan de kwaliteit van onze leefomgeving. Wij willen zowel het welzijn als de welvaart van Brabanders bevorderen. Zo zorgen wij ervoor dat het in Brabant fijn wonen, werken en leven is, nu en in de toekomst.

Bron: bestuursakkoord 2023-2027 Samen maken we Brabant, 2023

Het streven naar 'versterken van brede welvaart van alle Brabanders' is complex en kan alleen door bewust keuzes te maken. 'Situaties waarin een beleidsoptie onmiskenbaar bijdraagt (of tenminste niet ten koste gaat van) aan "alle" SDG's of aan "alle" thema's en dimensies van brede welvaart, bestaan niet' (Planbureau voor de Leefomgeving, 2023) (SDG = Sustainable Development Goals: de duurzame ontwikkelingsdoelen die alle landen die lid zijn van de Verenigde Naties hebben aangenomen.) Draaien aan de knop van leefomgeving of natuur kan er mogelijk toe leiden dat de knop economie de andere kant op draait. Met andere woorden: provincies, regio's en gemeenten staan voor keuzes.

Het is belangrijk om duidelijk te maken wat onder brede welvaart wordt verstaan, wat daarin het belangrijkste is en welke meerwaarde we zien door te sturen op brede welvaart. Brede welvaart heeft daarbij niet alleen een inhoudelijke invulling – indicatoren, waar vaak de nadruk op ligt in discussies – maar kan als werkwijze een belangrijke rol spelen om beleidsprocessen te verbeteren. Brede welvaart is dan een systematiek om betere keuzes te maken.

3.2 Brede welvaart als instrument om betere keuzes te maken

Wij zien brede welvaart vooral als een krachtig instrument voor beleid en bij het maken van keuzes. Het biedt richting en creëert samenhang voor de voorbereiding, ontwikkeling, monitoring en evaluatie van onze activiteiten. Daarnaast vormt het een basis voor samenwerking met andere partijen aan de grote maatschappelijke transities waar Brabant voor staat.

Brede welvaart helpt ons om ingewikkelde onderwerpen in hun volle breedte te beschouwen en daarmee betere keuzes te maken. Betere keuzes als het gaat om:

- Samenhang in aanpak en tussen domeinen: brede welvaart helpt ons om de verschillende beleidsdomeinen op elkaar af te stemmen en de samenhang te bewaken.
- Afwegingen vanuit een bredere context: we kijken naar de gevolgen van onze keuzes op de lange termijn en voor andere gebieden. Dit betekent dat we niet alleen kijken naar het directe effect van onze beslissingen, maar ook naar wat deze betekenen voor de toekomst en voor andere regio's.
- Verdeling van welvaart en ruimte over groepen en generaties: we streven naar een rechtvaardige verdeling van welvaart en middelen, zodat alle groepen in de samenleving en toekomstige generaties hiervan profiteren.

Door brede welvaart te omarmen, kan het uitgroeien tot een samenhangend afwegings- en beslissingskader voor de provincie en haar partners. Dit kader kan een gemeenschappelijk kompas zijn bij het realiseren van onze beleidsambities, waarbij we streven naar een harmonieuze en duurzame ontwikkeling van Brabant.

3.3 (Be)sturen op brede welvaart

Om brede welvaart meer sturend te laten zijn, is een meer systematische en sterkere 'ex-ante-aanpak' noodzakelijk. Dit houdt in dat we vooraf bepalen wat de verwachte bijdrage van bepaalde acties is aan brede welvaart, om op basis daarvan keuzes te maken. Twee essentiële vertrekpunten vormen de basis voor deze aanpak:

1 Brede welvaart integreren in beleid

Voor het stimuleren van brede welvaart is een heldere aanpak nodig om brede welvaart te integreren in provinciaal, regionaal en gemeentelijk beleid. Een goede aanpak bestaat ten minste uit:

- **Domeinoverstijgende afstemming**

Er is een gecoördineerde aanpak nodig waarbij verschillende beleidsdomeinen samenwerken. Dit bevordert de integratie van brede welvaart in denken en doen.

- **Lerende aanpak**

Het integreren van brede welvaart in beleid is een proces van de lange adem. Experts raden aan om te starten met een aantal ingewikkelde projecten en daarbij een lerende aanpak te gebruiken. Daarmee bedoelen ze: oefen met brede welvaart en bekijk wat wel en niet werkt. Borg de lessen in de bredewelvaartsaanpak.

2

Helder maken van streefbeelden, een politieke keuze(!)

Het hanteren van een perspectief van brede welvaart helpt om zicht te krijgen op eventuele spanningen. Daarvoor is het nodig dat duidelijk is wat wel en niet gewenst is. Dat betekent dat te beïnvloeden onderdelen van brede welvaart duidelijk benoemd moeten worden in 'streefbeelden'. Er zijn keuzes nodig om met ex-ante-aanpakken (vooraf bepalen welke bijdrage we verwachten van bepaalde aanpakken) te kunnen sturen op brede welvaart. Het is aan bestuurders en Provinciale Staten om die keuzes te maken. We onderscheiden twee typen keuzes:

1. Prioriteiten stellen (ofwel doelformulering)

Het is van belang duidelijk te maken welke bredewelvaartsindicatoren prioriteit hebben en welke minder belangrijk zijn als het gaat om provinciaal beleid en invloedsfeer. Dit helpt bij het maken van keuzes en zorgt ervoor dat beleid effectief en doelgericht is.

2. Randvoorwaarden stellen (ofwel drempelwaarden)

Het helder maken van de randvoorwaarden waaronder de gewenste situatie mag worden nagestreefd, helpt bij het definiëren van de grenzen van beleidsacties. Dit maakt duidelijk wat wel en niet acceptabel is, en zorgt ervoor dat beleidsbeslissingen binnen de gestelde kaders blijven. Deels zijn die kaders wettelijk bepaald, zoals stikstofwaarden.

3.4 Toepassingen van brede welvaart

Om brede welvaart als aanpak op te nemen in het provinciaal handelen, kijken we naar de toepassingsmogelijkheden. Naar die mogelijkheden heeft het PBL (2023) uitgebreid onderzoek gedaan. Het PBL onderscheidt vier toepassingen van brede welvaart in beleid:

1. **Monitoring:** het opstellen van een systematische momentopname, ofwel: hoe staat het ervoor in de regio?
2. **Effectiviteit beoordelen:** het beoordelen/evalueren van beleid, ofwel: hoe draagt beleid bij aan brede welvaart? Het hoogst haalbare is om dit vooraf ('ex ante') te doen, ofwel: wat is het verwachte effect van dit beleid/deze keuze?
3. **Wenselijkheid bepalen:** in kaart brengen van wat wenselijk is, ofwel: doen we de juiste dingen en hoe ervaren verschillende doelgroepen dit?
4. **Keuzes uitleggen:** duidelijk maken hoe we kiezen uit de mogelijke prioriteiten en mogelijkheden, ofwel: wat is er vooral van belang en ten koste waarvan mag dit gaan?

Dit onderscheid wordt volop herkend in (expert-) gesprekken en biedt een goede kapstok om afwegingen te formuleren (zie hoofdstuk 4).

Op verschillende plekken zijn al goede voorbeelden van brede samenwerking te zien waarbij met actie en instrumenten gestuurd wordt op brede welvaart. Daar bouwen we op voort. De uitdaging is het uitbreiden van deze goede voorbeelden door intensiever en effectiever samen te werken met partners binnen en buiten onze organisatie. We leren door te doen, krijgen inzicht in wat werkt en wat niet, en streven voortdurend naar verbetering. Door samenwerking en kennisdeling kunnen we de integrale (ofwel allesomvattende) benadering van brede welvaart integreren en het effect vergroten, zodat deze initiatieven niet langer de uitzondering zijn, maar de norm.

4. Uitvoeringslijnen – wat gaan we doen?

In de *Uitvoeringsagenda 2022-2023 – Samen werken aan brede welvaart* hebben we een bruikbare en functionele benadering geïntroduceerd. Hier bouwen we op voort. We willen tot goede acties komen die we als provincie, in samenwerking met partners, in Brabant aangaan om brede welvaart te bevorderen. De behoeften van onze partners zijn belangrijk voor de keuzes die we maken. Daarom hebben we in de aanloop naar deze uitvoeringsagenda met veel mensen gesproken over onze huidige rol als provincie. Hieruit kwam duidelijk naar voren dat zij onze huidige rol (beweging stimuleren en ontwikkeling mogelijk maken) waarderen. Ze noemden regelmatig voorbeelden zoals het Brabants Netwerk Brede Welvaart (praktijknetwerk) en het populatieonderzoek 'Ervaren Brede Welvaart'. Als provincie zien we voor onszelf een belangrijke rol om dit vast te houden en voort te zetten.

4.1 Drie uitvoeringslijnen

Als provincie maken we het verschil als we denken weten om te zetten in doen. Bijvoorbeeld door brede welvaart centraal te stellen bij het maken van ons beleid. We zien drie rollen om dit samen met partners in Brabant in te vullen:

Agenderen: brede welvaart op de agenda

Dit houdt in dat we bredewelvaartdenken en -doen onderdeel maken van ons handelen, zowel intern als extern. Brede welvaart biedt perspectief om in samenhang naar vraagstukken te kijken. Dit betekent: zaken met elkaar verbinden en onder dezelfde agenda brengen, waar mogelijk met streefbeeld en/of drempelwaarden, om zo het bredewelvaartsdenken en -doen onderdeel te maken van ons handelen en besturen.

Afwegen: brede welvaart als afwegingskader bij het maken van keuzes

Brede welvaart streeft naar een balans tussen verschillende uitgangspunten: sociaal-maatschappelijk, ecologisch en economisch. Dat moet leiden tot bredere afwegingen bij het plannen en uitvoeren, waarbij we de burger centraal stellen.

Aanjagen: brede welvaart als doe-methode:

We zien een duidelijke trend bij gemeenten, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en bedrijven om toekomstig handelen te plaatsen in de context van brede welvaart. Het zoeken naar het juiste evenwicht tussen economische, sociale en ecologische waarden is ingewikkeld. Toch zien we steeds meer initiatieven die het denken vanuit of inzicht in brede welvaart vergroten. Als provincie maken we pas echt het verschil in de ontwikkeling van brede welvaart als we denken weten om te zetten in doen. Dit doen we door goede voorbeelden binnen provinciaal beleid te ondersteunen. Maar ook door te investeren in lokale en regionale projecten die vanuit breed perspectief zijn opgezet en uitgedacht.

4.2 Lijn 1: agenderen

Doel: brede welvaart stevig op de agenda zetten en hier samen met partners verder betekenis aan geven.

Brede welvaart vraagt een duidelijke agenda en aanpak, specifiek gericht op Brabant. We werken aan heel veel vraagstukken en doen dat nooit alleen. De afgelopen jaren hebben we stappen gezet in kennisdeling, kennisontwikkeling en meedoen met projecten. We spelen een belangrijke rol in het verbinden, uitzoeken, inspireren, aanjagen en agenderen. Als provincie werken we ernaar toe om meer grip te krijgen op het thema brede welvaart, door het de juiste aandacht te geven en op de agenda te blijven zetten. We willen de actiebereidheid die we waarnemen kracht bijzetten. Als provincie reiken we daar zelf ook hulpmiddelen voor aan.

Outputindicatoren lijn 1

Deelname Brabantse regio's aan de Academische Werkplaats (Be)sturen op Brede Welvaart

Tilburg University heeft in 2021 het initiatief genomen van een Academische Werkplaats waarin wetenschap en beleidspraktijk samenwerken om het gedachtegoed verder te brengen en te concretiseren. De Academische Werkplaats (Be)sturen op Brede Welvaart heeft een onderzoeksagenda opgesteld die zich richt op een sterke regionale kennisinfrastructuur om zo te kunnen inspelen op kansen. Vanuit deze gedachte is het goed de Brabantse regio's hierop te laten aansluiten om zo een Brabantbreed leernetwerk te bouwen. Daarin werken wetenschap en beleidspraktijk samen aan het toepasbaar maken van brede welvaart en delen we de leerervaringen die we met elkaar opdoen. De komende tijd richten we ons bij de samenwerking met de Academische Werkplaats op:

- Het aandragen van voorbeelden, kennis en concrete voorstellen ter ondersteuning van

regionale en bestuurlijke initiatieven van de provincie.

- Het samen onderzoeken hoe de theoretische benaderingen omgezet kunnen worden in praktische uitvoering.
- Inzetten op het eenduidig maken van taal en aanpakken binnen brede welvaart en hoe deze in te voeren op diverse bestuurlijke en operationele niveaus binnen de provincie.

Week van de Brede Welvaart

Als provincie belichten we onze stappen op het gebied van brede welvaart tijdens een jaarlijks terugkerend evenement: 'De Week van de Brede Welvaart'. We bieden een podium voor bijdragen van onze partners in de regio, medeoverheden, kennisinstellingen, bedrijfsleven, maatschappelijk middenveld en inwoners. Inspiratie en debat worden afgewisseld met voorbeelden en werksessies. We bieden inspiratie vanuit de wetenschap, maar verbinden dit ook met de praktijk door goede voorbeelden zichtbaar te maken.

Doorontwikkelen praktijknetwerk

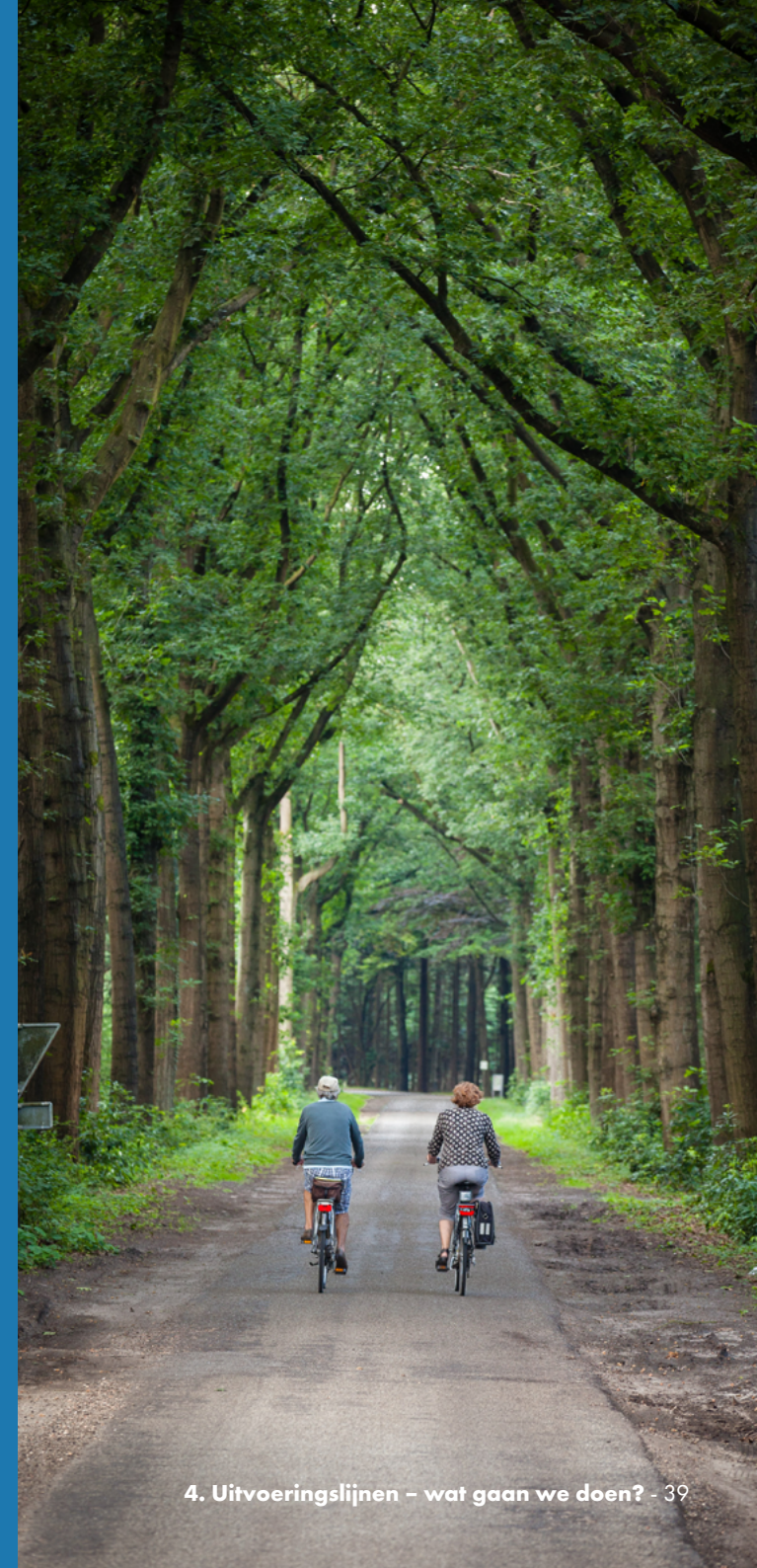
Terwijl instanties als de Academische Werkplaats en het PON & Telos zich richten op het opbouwen van een kennisstructuur rondom brede welvaart, gebeurt er ook in de praktijk al veel. Wat hier opvalt is dat veel professionals werken op 'hun eigen eilandje'. Ervaring en gedeelde lessen delen ze te weinig met elkaar. Daarnaast zien we veel professionals die erg graag willen, maar moeite hebben om te starten met het werken aan brede welvaart. We zien hier een kans om de brede welvaart-beweging te versnellen door het inzetten van het een Brabants praktijknetwerk Brede Welvaart.

We zijn continu bezig nieuwe partners te betrekken en bestaande samenwerkingen te verstevigen en uit te bouwen. Het is belangrijk dat er veel variatie is in de perspectieven van de deelnemers aan het netwerk. Zo werken we samen met onderwijsinstellingen (van mbo tot universiteit), ondernemers (van 'impactondernemers' (die een positieve maatschappelijke bijdrage willen leveren) tot reguliere ondernemers)), financiers (van banken tot goede doelen), maatschappelijke organisaties (van zorg tot circulariteit), experts (van impactmeters tot kunstenaars en social designers (ontwerpers gericht op maatschappelijke vraagstukken), etcetera. Daarnaast werken we samen met mooie initiatieven die inspiratie kunnen zijn voor anderen. Verder zoeken we voor elke sessie die we zelf organiseren een verbinding met een provinciaal programma, zodat brede welvaart intern ook meer verweven wordt door de programma's heen.

Daarnaast hebben onze strategische partners (zoals de Academische Werkplaats, het PON & Telos, BrabantAdvies, Avans Centre of Expertise, VBG, VNO-NCW en Tu/e) een rol in het netwerk. We maken hen mede-eigenaar van het netwerk door hen te betrekken bij de inhoud van het praktijknetwerk en medeorganisatoren te maken van activiteiten.

Besturen op brede welvaart

Streven naar brede welvaart in de verschillende regio's vereist maatwerk. Bestuurders staan dan ook voor de ongekende uitdaging om zorg te dragen voor een eerlijke verdeling en transparante keuzes die we kunnen uitleggen aan de Brabander. Brede welvaart vraagt ook vanuit bestuurlijk oogpunt om handelingsperspectief: hoe gaan we dit gesprek met elkaar aan? Vanuit de eigen werkelijkheid denken we hardop na ('reflecteren' we) over de uitdagingen die op bestuurders afkomen in het maken van (lastige) keuzes en het bewaken van de juiste balans 'hier en nu', maar zeker ook voor toekomstige generaties en elders. We organiseren drie themabijeenkomsten per jaar voor Brabantse bestuurders.

Borgen brede welvaart in S&V

We werken binnen onze provinciale organisatie aan brede welvaart vanuit de doe-methode in nauw overleg met de Provinciale Staten van Brabant. In gesprek met de griffie en de Provinciale Staten bepalen we hoe brede welvaart onderdeel wordt van de cyclus Sturen & Verantwoorden (S&V-cyclus).

Prestaties en outputindicatoren

De hierboven genoemde punten resulteren in de volgende resultaten en bijbehorende activiteiten (zie ook hoofdstuk 6 voor het volledige overzicht):

Lijn 1: agenderen

Doel: brede welvaart stevig op de agenda en samen met partners betekenis geven

Prestatie	Outputindicator
Regionale kennisinfrastructuur brede welvaart is versterkt	In 2025 zijn ten minste drie regio's als partner aangesloten bij de Academische Werkplaats
Besturen op brede welvaart: reflectie op/kritisch kijken naar de rol van bestuurders in het (be)sturen op brede welvaart	We organiseren drie themabijeenkomsten per jaar voor Brabantse bestuurders
Verder ontwikkelen en laten groeien van het Brabants Netwerk Brede Welvaart (praktijknetwerk)	We organiseren jaarlijks vier themabijeenkomsten binnen het praktijknetwerk
Borgen brede welvaart in de S&V-cyclus	Deze bestuursperiode borgen we brede welvaart binnen onze Sturing en Verantwoordingscyclus

4.3 Lijn 2: afwegen (brede welvaart toepassen als afwegingskader)

Doel: brede welvaart als denk- en doekader opnemen in al ons beleid.

Het versterken van brede welvaart voor de Brabander is onze leidraad voor onze inspanningen in de verschillende provinciale begrotingsprogramma's. We zien brede welvaart als samenbindend thema voor al ons beleid. Inzetten op brede welvaart volgens deze definitie vereist dus dat we onze blik op welvaart én welzijn en welbevinden verruimen. We willen keuzes en afwegingen presenteren die niet alleen van financiële haalbaarheid uitgaan, maar die zich richten op de kwaliteit van leven van inwoners en hun omgeving hier en nu, later en elders. Dat kan tot schurende gesprekken leiden vanwege de ingewikkelde keuzes en tegengestelde belangen.

Maar voordat we daar zijn, hebben we nog een aantal stappen te zetten. Een belangrijk deel van deze uitwerking leggen we vast binnen deze lijn 2. Dit vraagt de nodige investering als het gaat om ontwikkelkracht. We onderscheiden daarin vier rollen die brede welvaart kan spelen om beleid te verbeteren of bij te dragen aan de kwaliteit van beleid vanuit een breder perspectief:

5. Effectiviteit beoordelen.
6. Wenselijkheid bepalen.
7. Keuzes uitleggen.
8. Monitoring verrijken.

4.3.1 Effectiviteit beoordelen – vooraf beleid beoordelen op effect

In onze provinciale uitvoeringsagenda's hebben we veel aandacht voor brede welvaart, maar we vertalen dit nog weinig naar concrete voorbeelden en toepassingen in de beleidspraktijk. Het is vooraf vaak (nog) onduidelijk wat de te verwachten gevolgen zijn van beleid. De toepassingsvraag die hier centraal staat is: hoe draagt beleid bij aan het versterken van brede welvaart voor alle Brabanders? Het inzichtelijk maken van deze verwachte gevolgen (neveneffecten) is een belangrijke stap in het beleidsvoorbereidingsproces en het vergroten van het bewustzijn dat keuzes binnen één beleidsprogramma een (onbedoeld) effect kunnen hebben op andere terreinen.

Outputindicatoren lijn 2 - effectiviteit beoordelen

Formuleren bredewelvaartsaanpak

Een belangrijke eerste stap in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk is het formuleren van een eigen brede welvaart-aanpak. Welke elementen en aandachtspunten zien wij om hiermee in de praktijk aan de slag te gaan? Maar ook om scherp te krijgen waar we als provinciale organisatie op dit moment staan in het toepassen van brede welvaart in de praktijk. We concretiseren het abstracte begrip in tastbare handvatten om ermee te experimenteren en uiteindelijk een vaste plek te geven in onze opgavegestuurde programmering en daarna in een afwegingskader brede welvaart.

Afwegingskader ontwikkelen: Van monitoring naar doelbepaling

De rijksoverheid heeft de 'gevolgenscan' ontwikkeld. Met deze scan kunnen beleidsmakers onderzoeken wat de gewenste en ongewenste gevolgen kunnen zijn van nieuw beleid. Dat maakt het mogelijk om meer zicht te krijgen op de neveneffecten van ons beleid op economische, ecologische, ruimtelijke en sociaal-culturele thema's. Aan de hand van dit voorbeeld ontwikkelen we onze eigen Brabantse gevolgenscan.

Om dit inzicht verder te verrijken, werken we deze bestuursperiode ook aan de ontwikkeling van een afwegingskader. We sluiten daarbij vooral aan bij wat er binnen onze organisatie al is of wordt ontwikkeld, bijvoorbeeld in het beleidskader Leefomgeving.

Om integrale beleidsafwegingen te kunnen maken, moeten we de samenhang tussen de verschillende bredewelvaartsthema's zichtbaar maken en inzicht krijgen in hoe ze elkaar beïnvloeden. Het doel is één provinciaal afwegingskader waarmee we als provinciale organisatie en bestuur vooraf kunnen sturen op effect, kwalitatieve overwegingen kunnen maken en kunnen komen tot transparante keuzes die uit te leggen zijn aan de Brabander. Belangrijk is dat we het gesprek aangaan om een weging te kunnen maken tussen de verschillende effecten van ons beleid en onze begrotingsprogramma's op de actuele en toekomstige situatie van onze provincie.

Toepassen 'generatietoets' in beleidsvoorbereiding en -ontwikkeling

Brabant staat voor veranderingen die van grote invloed zijn op de huidige en toekomstige generaties. Keuzes van nu houden onvoldoende rekening met het effect ervan op verschillende generaties. Daarom zetten we de generatietoets in: een instrument om te voorkomen dat generaties onevenredig getroffen worden door stapeling van beleid en dat allerlei problemen worden doorgeschoven naar de toekomst. Het inzetten van dit instrument in het beleidsvoorbereidingsproces geeft waardevol inzicht en bewustwording als het gaat om de effectiviteit en de verwachte gevolgen van beleid voor verschillende leeftijdsgroepen.

4.3.2 Omschrijving en doel en wenselijkheid bepalen (lijn 2)

Deze rol voor brede welvaart in de beleidspraktijk richt zich op het in kaart brengen van wat wenselijk zou kunnen zijn. Met andere woorden: kritisch kijken naar de gewenste effecten van beleid. Er is niet alleen behoefte aan zicht op hoe het gaat (monitoring) en de (verwachte) effecten van nieuw beleid (effectiviteit beoordelen) maar ook aan kritische reflectie op de gewenste effecten van beleid. Brede welvaart geeft daarin een mooi houvast en biedt de mogelijkheid om continu het gesprek te blijven voeren over welke stad, gemeente, regio, provincie we willen zijn, ook in de toekomst. In deze toepassing van brede welvaart streven we ernaar om blijvend en kritisch te kijken naar beleid en (politieke) prioriteiten en de vraag te blijven stellen of we de juiste dingen doen.

Outputindicator lijn 2 - wenselijkheid bepalen

Dialogoog begeleiden/stakeholderdialogen

Als provincie zijn we op allerlei manieren in dialoog met onze burgers, relaties, partners en andere contacten. Als het gaat om brede welvaart en het scherp stellen van keuzes, hebben we als provincie op een andere manier met onze stakeholders het gesprek te voeren. Het gaat om een dialoog waarin we structureel en consequent verschillende opvattingen verkennen en begrijpen om zo tot een gemeenschappelijke basis te komen. Als provincie ontwikkelen we samen met experts van onder andere de Technische Universiteit Eindhoven onze eigen aanpak voor de inzet van betekenisvolle stakeholderdialogen ofwel zinnige gesprekken tussen belanghebbenden. Zo willen we scherper zicht krijgen op de gedroomde toekomst, kansen en uitdagingen.

4.3.3 Keuzes uitleggen: prioriteiten formuleren

Brede welvaart bevorderen kan alleen door het maken van keuzes. Prioritering van en een integrale afweging tussen de verschillende aspecten van brede welvaart is noodzakelijk, omdat sommige aspecten van brede welvaart strijdig met elkaar zijn. Situaties waarin een beleidsoptie onmiskenbaar bijdraagt aan (of tenminste niet ten koste gaat van) 'alle' thema's en dimensies van brede welvaart bestaan niet. Keuzes maken is onvermijdelijk. Keuzes uitleggen ook. Dit vraagt om uitwisseling van gedachten en standpuntbepaling over wat vooral van belang is voor de brede welvaart en welke gevolgen aanvaardbaar zijn om brede welvaart te bevorderen. Daarbij is het ook belangrijk om gebruik te maken van de kracht van verhalen, ervaringen en visualisaties om de keuzes voor iedereen begrijpelijk te maken. Waar zit pijn? Waar is sprake van verlies om wat is geweest? En waar gaan juist nieuwe deuren open? Om te kunnen (be)sturen op brede welvaart is het belangrijk om te bepalen welke thema's prioriteiten zijn en daarbij ook de nadruk te leggen op invloeden die keuzes die we nu hier en nu maken kunnen hebben in de toekomst en op plekken buiten Brabant.

Outputindicator lijn 2 - keuzes uitleggen

Streefwaarden en drempelwaarden bepalen

In deze bestuursperiode brengen we prioriteit aan in de thema's van brede welvaart. We maken duidelijk wat onze streefwaarden en drempelwaarden zijn. 'Streefwaarden' verwijst naar de doelen die we willen realiseren om brede welvaart te bevorderen. 'Drempelwaarden' verwijst naar de grenzen die we economisch, sociaal en ecologisch gezien niet mogen of niet willen overschrijden. We doen dit om elkaar scherp te houden.

4.3.4 Monitoring verrijken - zien hoe het ervoor staat

Een herkenbare toepassing van brede welvaart is die van monitoring: hoe staat het ervoor? Het is de toepassing die op nationaal niveau het verst ontwikkeld is. De monitor vervult een steeds belangrijkere rol in onder andere het jaarlijkse 'verantwoordingsdebat' in de Tweede Kamer (de Kamerleden bespreken dan onder meer de resultaten van het beleid van het kabinet). Zo'n monitor heeft een signalerende en agenderende functie. Zo adviseerde de Studiegroep Begrotingsruimte om brede welvaartsprioriteiten en -beleidsdoelen op te stellen en vast te leggen in een coalitieakkoord. En om de voortgang te blijven monitoren in begrotingshoofdstukken, zoals in het financieel jaarverslag van het Rijk en de miljoenennota. Het zijn ontwikkelingen die brede welvaart sterker integreren in de begrotingssystematiek. Als provincie volgen wij deze ontwikkelingen op de voet. Onze inzet als provincie wat betreft monitoring is vooral gericht op het vergroten van het inzicht in brede welvaart per regio. Bevorderen van brede welvaart in de regio is maatwerk en vraagt om diepe kennis van de regio. Dit doen we niet door alleen objectieve cijfers te gebruiken, maar ook de beleving van de Brabander daarin mee te nemen. Op deze manier ontstaat naar onze mening een rijker beeld en doen we recht aan de diversiteit en complexiteit van brede welvaart.

Outputindicator lijn 2 - monitoring verrijken

Brabantse monitor Brede Welvaart

In navolging van het onderzoek 'Ervaren Brede Welvaart' ontwikkelen we een eigen basismonitor brede welvaart. Die verzamelt op gestructureerde wijze informatie over de regionale ontwikkeling van brede welvaart. Daarin worden objectieve en subjectieve cijfers gecombineerd. Denk hierbij aan een continue basis waarin CBS-data worden aangevuld met relevante data (gegevens) uit begrotingsprogramma's en -regio's en met beleevingsdata en thematische verdiepende analyses. De monitor moet een beeld geven van hoe regio's en hun bewoners ervoor staan qua brede welvaart in het 'hier en nu' en hoe de regio's zich willen ontwikkelen. Binnen de monitor willen we aandacht geven aan relevante onderdelen van brede welvaart en de samenhang tussen thema's. Deze verdiepingen leveren inzichten op hoe ontwikkelingen op het ene terrein gevolgen kunnen hebben voor andere terreinen. Het vergroten van dit inzicht is een belangrijk neven-doel van de monitor.

Uit het populatieonderzoek 'Ervaren Brede Welvaart' komt 'gezondheid' naar voren als de belangrijkste bouwsteen van 'tevredenheid met het leven in het algemeen'. Dit geldt zeker voor de jongere generatie (18-30 jaar). Om die reden gaat de inhoudelijke verdieping van de monitor de eerste keer over deze twee thema's: gezondheid en de toekomst van jongeren.

Door te verdiepen wat de relaties tussen gezondheid en de andere thema's van brede welvaart zijn, krijgen we meer zicht op de mogelijke synergiën en uitruilen in beleid (synergie = voortgang op één beleidsthema kan zorgen voor voortgang op andere thema's van brede welvaart. Uitruil/afruïl = voortgang op één beleidsthema kan ook zorgen voor achteruitgang op andere beleidsthema's). Dat sluit aan bij de ambitie van de provincie Noord-Brabant: 'Iedere Brabander moet er in 2030 drie gezonde levensjaren bij hebben.' Ook gaan we dieper in op het onderdeel 'toekomst' door specifiek te kijken naar de ervaringen en behoeften van de jongeren in Brabant. Op deze manier bouwen we aan een monitor die relevante inzichten verzamelt als het gaat om de ontwikkeling van brede welvaart in Brabant en verdieping geeft op relevante thema's voor de beleidspraktijk.

Prestaties en outputindicatoren

De hierboven genoemde punten resulteren in de volgende resultaten en bijbehorende outputindicatoren (zie tevens hoofdstuk 6 voor het volledige overzicht):

Lijn 2: afwegen	
Doel: brede welvaart als denk- en doekader integreren in al ons beleid	
Prestatie	Outputindicator
Inzicht vergroten in verwachte neveneffecten van beleid	In 2025 formuleren we onze eigen bredewelvaartsaanpak waarin we de belangrijkste elementen definiëren om met brede welvaart aan de slag te gaan in de beleidspraktijk
	Deze bestuursperiode ontwikkelen we een afwegingskader voor integrale beleidsafwegingen
	We ontwikkelen de generatietoets door, om toe te kunnen passen in beleidsvoorbereiding en -ontwikkeling, bijvoorbeeld binnen het opgavegestuurd programmeren
Brede welvaart als leidraad voor het juiste gesprek	We ontwikkelen onze eigen aanpak als het gaat om het inzetten van betekenisvolle stakeholderdialogen – om daarmee scherper zicht te krijgen op de gedroomde toekomst, kansen en uitdagingen
Prioriteiten en streefwaarden bepalen	Deze bestuursperiode brengen we prioriteit aan in de thema's van brede welvaart. We maken onze streef- en drempelwaarden duidelijk
Vergroten van het inzicht in brede welvaart	In 2025 ontwikkelen we onze Brabantse Monitor Brede Welvaart: een monitor die gericht is op het vergroten van het inzicht in brede welvaart per regio

4.4 Lijn 3: aanjagen (investeren in brede welvaart)

Doel: we investeren in concrete brede bredewelvaartsuitdagingen en -projecten.

Investeren in concrete bredewelvaartsprojecten is de derde lijn van deze uitvoeringsagenda, waarmee we zoeken naar concrete manieren om een positieve impact te maken op de brede welvaart in Brabant. In deze bestuursperiode wordt vanuit ieder begrotingsprogramma een substantieel project uitgevoerd waarin we brede welvaart (leren) toepassen. Dit is belangrijk om lessen op te halen als het gaat om wat wél en niet werkt in het toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk.

We zoeken strategische samenwerking op met het brede beroepsonderwijs (mbo en hbo) gericht op bredewelvaartsbevordering. We onderzoeken en experimenteren de komende periode hoe we als provincie beter kunnen samenwerken met de Brabantse kennisinfrastructuur, waaronder met name lectoraten en practoraten, gericht op de acties in de provinciale bredewelvaartsaanpak. Bij de onderwijsinstellingen zit expertise om bredewelvaartsdenken te vertalen in acties en uitvoeringskracht om dit in concrete projecten toe te passen.

Als provincie zijn we goed betrokken als partner bij het merendeel van de Regio Deals. Binnen de regio's komen projecten tot stand waarin wij als provincie cofinancieren. Maar er zijn meer van dit soort projecten die schaalvergroting nodig hebben. We onderzoeken op welke manier we hier het beste invulling aan kunnen geven om ook deze bestuursperiode te investeren in concrete uitdagingen en projecten op het gebied van brede welvaart.

Intermezzo

Op steeds meer plekken binnen onze provinciale beleidspraktijk ontstaan projecten die vanuit een bredewelvaartspectief worden opgezet. Een aantal praktijkvoorbeelden:

Sociaaleconomische impactanalyse en bredewelvaartsafwegingen (BPLG)

Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) werken provincies (samen met gebiedspartners en programma's) aan slimme combinaties met andere maatregelen om de natuur, de bodem en de waterkwaliteit te verbeteren en de klimaatopgave te halen. Belangrijk onderdeel van dit traject is de zogenoemde 'sociaaleconomische impactanalyse' (SEIA). Binnen de provincie Noord-Brabant hebben wij deze analyse uitgevoerd met als kapstok het model brede welvaart. Het bredewelvaartsmodel helpt daarbij een inschatting te maken van de impact van het geheel aan maatregelen voor natuur, omgeving en betrokkenen. Met deze uitkomsten kan vervolgens worden bepaald welke ontwikkelingen (on)gewenst zijn en aanvullend beleid behoeven en/of welke randvoorwaarden nodig zijn om de transitie te laten slagen. Dit is een mooi voorbeeld hoe brede welvaart in de beleidspraktijk wordt toegepast om vanuit breed perspectief de gevolgen van beleid af te wegen.

Regiobranding: nut en noodzaak brede welvaart

We werken samen aan een hogere kwaliteit van leven, nu en in de toekomst. We zijn niet bang voor verandering; die zoeken we op. Innovatie stopt niet bij de grenzen van onze provincie. We kijken over grenzen heen en vinden 'jezelf heruitvinden' vanzelfsprekend, een onlosmakelijk onderdeel van het Brabantse DNA. Om dit te laten zien aan relevante doelgroepen, zetten we regiobranding in. De campagne #InBrabant richt zich op relevante doelgroepen in Brabant en daarbuiten. Zo bouwen we samen met andere partijen aan een samenwerkend, innovatief imago van Brabant, gericht op het bevorderen van brede welvaart.

Ontwikkeling bedrijventerreinen vanuit brede welvaart (Waalwijk)

De gemeente Waalwijk ontwikkelt het laatste deel van het bedrijventerrein Haven 8 (Oost). De bestemming op dit terrein is grootschalige bedrijvigheid en het is een van de laatste terreinen die (voorlopig) in de regio met deze bestemming kan worden ontwikkeld. Daarom wil de gemeente met de uitgifte van deze grond maximale impact op de brede welvaart van Waalwijk (en omgeving) realiseren. Dat betekent dat de gemeente bredewelvaartsdoelen (onder andere groen/biodiversiteit, klimaat en energie, circulariteit, wonen, mobiliteit, arbeidsomstandigheden en werkgelegenheid) wil verbinden aan deze ontwikkeling. Mede vanwege het debat over de 'verdozing' van het landschap en de discussie over arbeidsmigratie en huisvesting, is dit een mooi voorbeeld om vanuit brede welvaart te benaderen. De gemeente Waalwijk wil samen met de provincie kijken hoe hiervoor een afwegings- en ontwikkelingskader kan worden gemaakt. Dit zou een mooie stap zijn om de huidige afspraken van regionale meerwaarde nog verder te brengen.

Outputindicatoren lijn 3

Cross-overprojecten brede welvaart definiëren

Eén van de stappen om brede welvaart een plek te geven in de provinciale organisatie is om binnen een aantal programma's en concrete projecten brede welvaart in te zetten voor beleidsvoorbereiding, ontwikkeling, monitoring of evaluatie. We doen dit om impact te kunnen maken op de brede welvaart in Brabant. En om belangrijke lessen op te halen in wat wel en niet werkt en zo onze instrumenten verder te verrijken. Het zijn lessen die in teams bijdragen aan beter en gedeeld begrip over wat brede welvaart is en hoe het kan worden toegepast binnen een specifiek beleidsdomein. Het overzicht in bijlage 1 maakt duidelijk hoe brede welvaart is opgenomen in de provinciale uitvoeringsagenda's.

Regio Deals

De rijksoverheid heeft verschillende instrumenten ontwikkeld om de brede welvaart in Nederland te vergroten. Het instrument dat de afgelopen jaren het meest is ingezet, is het Regio Deal-beleid. Regio's (gemeenten of samenwerkingen van overheid, kennis en bedrijfsleven) krijgen hierin de kans om een partnerschap met de rijksoverheid aan te gaan. Om hiervoor in aanmerking te komen dienen zij plannen in waarin ze de oorzaken van de achterblijvende brede welvaart in hun gebied analyseren, en een aanpak voorstellen om aan die oorzaken iets te doen.

Als provincie zetten we onze kennis, expertise en ons netwerk in om regio's te sterken in hun aanvraag bij het Rijk en om tot een integrale stimulering van brede welvaart te komen die aansluit bij de provinciale ambities. Op dit moment lopen er aanvragen voor de regio's West-Brabant en de Metropool regio Eindhoven. De regio Noordoost Brabant is voornemens om een aanvraag te doen in de zesde tranche.

Regionale projecten met brede samenhang financieren

We investeren de komende jaren in het ondersteunen van innovatieve bedrijven en projecten die een positief effect willen hebben op zowel sociale, economische als

ecologische dimensies van brede welvaart. Hieromheen ontwikkelen we een 'impactrapportage' om de voortgang en het maatschappelijk effect op de dimensies van brede welvaart zichtbaar te maken. Het ontwikkelen van deze rapportage sluit mooi aan bij de bredere beweging die nationaal en internationaal is ingezet in duurzaamheidsverslaglegging.

Maatschappelijke voorzieningen in kleine kernen

In het kader van de moties M101b-2023 'Versterk de leefbaarheid in kleine kernen' en M38-2024 'Investeren in steden en dorpen' maken wij een inventarisatie van het huidige voorzieningenniveau in kleine kernen. Ook onderzoeken we of maatregelen genomen kunnen worden om het voorzieningenniveau in kleine kernen te versterken middels investeringen via het ontwikkelbedrijf. Dit is aanvullend op de primaire verantwoordelijkheid van de gemeenten. Als het hierbij om vastgoedinvesteringen gaat, bekijken we of het ontwikkelbedrijf leningen kan verstrekken.

Brabant Outcomes Fund

Het Brabant Outcomes Fund (BOF) is gericht op het ondersteunen van ondernemers die werken aan brede welvaart. Het BOF stimuleert samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid binnen en tussen overheidsorganisaties en tussen publieke en private partijen. We werken samen in de praktijk en leren al gaandeweg over de systeemverandering die nodig is om bij te dragen aan brede welvaart voor iedereen. Het effect op de Brabanders is altijd het uitgangspunt van het handelen. Zij worden dan ook actief betrokken bij het bepalen van de waarden van de aanpak van de ondernemers. De eerste ronde, BOF1, is afgerond, de geleerde lessen en inzichten nemen we mee in de investeringen in regionale projecten en de overdracht van BOF2. Voor de tweede ronde, BOF2, verkennen we of we deze kunnen onderbrengen bij de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) om het gat te dichten in de financiering voor sociaal-innovatief ondernemerschap.

Prestaties en outputindicatoren

De hierboven genoemde punten resulteren in de volgende resultaten en bijbehorende outputindicatoren (zie hoofdstuk 6 voor het volledige overzicht).

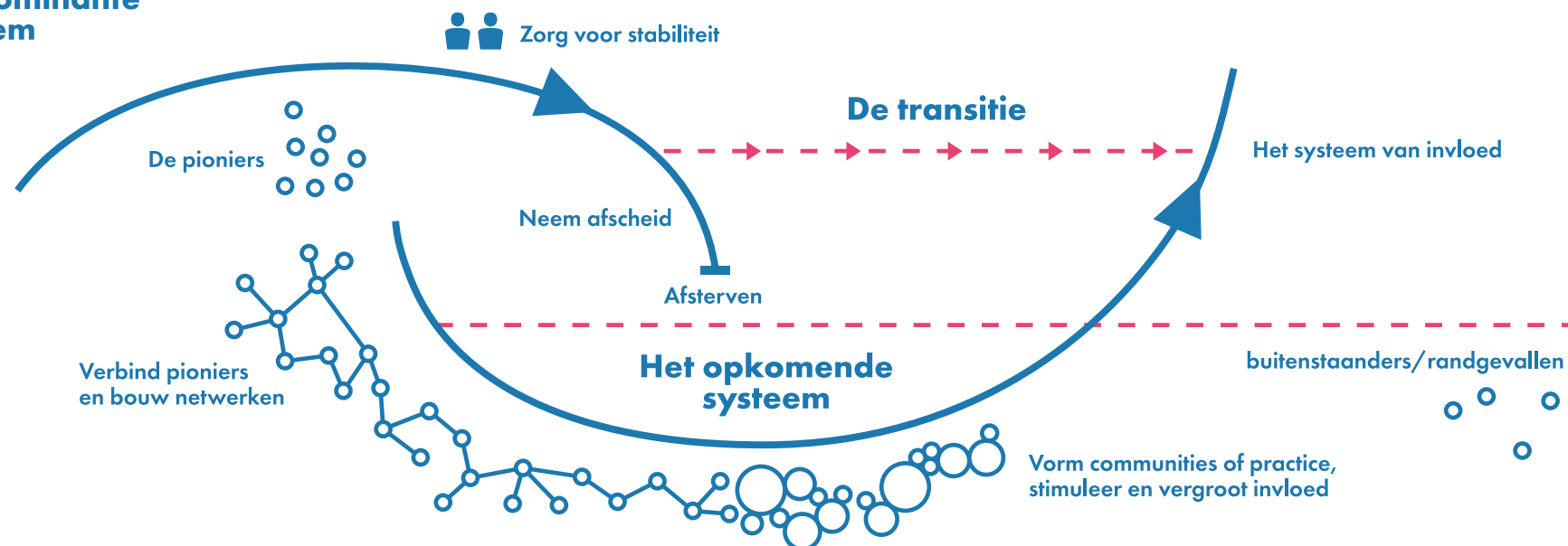
Lijn 3: aanjagen	
Doel: we investeren in concrete bredewelvaartsuitdagingen en -projecten	
Prestaties	Outputindicatoren
Definiëren cross-overprojecten	Team Brede Welvaart werkt in drie cross-overprojecten mee in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk
Regio Deals	Iedere regio heeft een Regio Deal die bijdraagt aan de brede welvaart in de regio (vierde, vijfde of zesde tranche)
Inventarisatie voorzieningen kleine kernen	We leveren een onderzoek op met verbeterpunten wat betreft investeringen in maatschappelijke voorzieningen in kleine kernen
Verkenning BOF2	We verkennen in 2025 of de tweede ronde BOF ondergebracht kan worden bij de BOM
We investeren in regionale projecten met brede samenhang	We investeren deze bestuursperiode in het ondersteunen van ten minste vijf innovatieve bedrijven/projecten die een positief effect willen hebben op zowel sociale, economische als ecologische onderdelen van brede welvaart

5. Samen maken we Brabant!

Het sleutelwoord bij brede welvaart is samenwerken. Zonder samenwerking ontstaat er geen integrale blik, die zo nodig is om vanuit verschillende perspectieven te werken aan een wereld die sociaal, ecologisch en economisch in balans is. Samenwerking is niet vanzelfsprekend in de systeemwereld van de overheid, omdat werkprocessen en budgetten op basis van beleidsdomeinen van elkaar gescheiden zijn. Het is een illusie om te denken dat integraal werken vanzelf ontstaat binnen en vanuit de overheid. Integraal werken vraagt om een systeemverandering, waarbij we door alle schotten en bestaande kaders heen werken. Deze systeemverandering is nodig voor zowel de manier waarop we intern met elkaar samenwerken (tussen ambtenaren onderling en tussen de ambtelijke en politieke organisatie) als extern (met partners buiten de organisatie)

Het dominante systeem

Figuur 2: Two loop system, Berkana institute

5.1 Belang van lerend beleid

Het PBL deed in 2020 onderzoek naar het belang van lerend en adaptief beleid ('adaptief' betekent: je kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden) bij het werken aan brede welvaart. Wat zijn de inzichten uit dit onderzoek? Brede welvaart bestaat uit verschillende aspecten en elk aspect wordt weer beïnvloed door verschillende zaken. Het is daardoor over het algemeen moeilijk, zo niet onmogelijk, om bij aanvang van beleid volledig te overzien wat er nodig is om de regionale brede welvaart in de gewenste richting te bevorderen. Bovendien hangt wat werkt ook af van de regionale situatie; een aanpak die succesvol was in één regio kan daardoor niet zonder meer worden gekopieerd naar een andere regio. Tegelijkertijd is het vaak niet wenselijk om te wachten totdat volledig duidelijk is welke beleidsaanpak werkt. Daarvoor zijn de opgaven te urgent en afwachten leidt ook niet per se tot meer duidelijkheid. En omdat het bevorderen van brede welvaart vaak lang duurt, is het ook nodig om te kunnen inspelen op veranderde omstandigheden. Brede welvaart bevorderen is daarom gebaat bij een adaptief en lerend ingericht beleidsproces. Volgens dat proces formuleer je beleid op basis van de bij

aanvang beschikbare kennis over de problematiek en mogelijke aanpak. Dit scherp je vervolgens gaandeweg aan op basis van tussentijdse evaluaties en opgedane ervaringen over welke acties wel/niet werken en hoe dat komt. Lerend beleid is dus niet vrijblijvend iets uitproberen of à la minute reageren op onvoorziene zaken; het is gericht op het bewust en systematisch verbeteren van de effectiviteit van beleid om zo te komen tot de gewenste situatie in de regio.

Om het samenwerken met interne en externe partners breed te faciliteren en te stimuleren, investeren we als provincie in het opzetten en onderhouden van een sterk kennis- en praktijknetwerk Brede Welvaart. Daarnaast zetten we in op het opnemen en toepassen van brede welvaart in begrotingsprogramma's.

5.2 Samenwerking met provinciale programma's (intern)

We hebben binnen de provincie al veel ervaring met het werken aan brede welvaart. De uitvoering van acties en projecten die te maken hebben met het integraal versterken van brede welvaart vindt plaats binnen bestaand beleid en uitvoeringsagenda's. Het overzicht en verplaatsen naar bijlage 1 maakt duidelijk hoe brede welvaart op het niveau van bredewelvaartsdoelstelling of op projectniveau al is opgenomen in provinciale uitvoeringsagenda's:

Begrotings-programma	Monitor Brede Welvaart CBS	Provinciale doelstelling	Concrete activiteiten/projecten
Bestuur en veiligheid	Indicator Samenleving: Vertrouwen in instituties	In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over het functioneren van de provinciale democratie toegenomen ten opzichte van 2023.	- We voeren de Brabantse Monitor Brede Welvaart uit met daarin verdieping op het thema gezondheid en jongeren. - We geven jongeren grip op hun eigen leefomgeving door ze meer te betrekken bij het werk van de provincie. Daarmee dragen we ook bij aan betere (mentale) gezondheid. - Met de generatietoets ontwikkelen we een instrument dat inzichtelijk maakt wat de impact is van provinciaal beleid voor toekomstige generaties. - We zijn partner in de Riskfactory van de Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant. Dit is een interactief educatiecentrum op het gebied van veiligheid, gezondheid en duurzaamheid.
Ruimte en wonen	Indicatoren Wonen: - Tevredenheid met woning - Tevredenheid met woonomgeving	Data en monitoring inzetten ter ondersteuning van het werken aan een toekomstbestendige verstedelijking en hiermee indien nodig het beleid en de werkzaamheden bijstellen. Met als effect een verbetering van de omgevingskwaliteit en brede welvaart.	We passen brede welvaart toe als toetsingskader voor bedrijven-terreinontwikkeling (Waalwijk).
Water en bodem	Indicator Milieu: Kwaliteit zwemwater binnenwateren	Een robuust water- en bodemsysteem, en de actielijnen daaronder, dragen bij aan brede welvaart in Brabant.	- Veilig zwemwater voor de Brabander: blijvende en waar nodig versterkte aandacht voor de zwemwaterkwaliteit. - Omgaan met extreme hitte: aandacht en nadruk op projecten die hittestress in het stedelijk gebied kunnen voorkomen of mitigeren.

Begrotings-programma	Monitor Brede Welvaart CBS	Provinciale doelstelling	Concrete activiteiten/projecten
Natuur en milieu	Indicatoren Milieu: - Natuurgebied per inwoner - Emissies van fijnstof naar lucht - Afstand tot openbaar groen - Natuur en bosgebieden - Broeikasgasemissies per inwoner - Kwaliteit zwemwater binnenwateren	We willen dat Brabant een fijne en gezonde plek is om te leven, wonen en te ondernemen, nu en in de toekomst. Schone lucht, water en bodem en weinig tot geen milieuhinder zijn daarvoor basisvoorwaarden en dragen bij aan het welzijn en de gezondheid van Brabanders. De Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) 2.0 zet in op het verminderen van stikstof. Minder stikstof versterkt de stikstofgevoelige natuur en maakt economische en maatschappelijke ontwikkelingen weer mogelijk.	- We brengen milieu-effecten van andere beleidsvelden in beeld binnen de provincie. We doen aanbevelingen hoe negatieve impact te verminderen en positieve impact te vergroten. Daarbij houden we rekening met brede welvaart, streefwaarden en de tien basisprincipes voor milieu. - We onderzoeken effecten van milieuaanpak op de overige indicatoren van brede welvaart en andere aspecten zoals dierenwelzijn en klimaat. - In de BOS 2.0 staan daarom maatregelen voor landbouw, mobiliteit en industrie. Een breed palet aan maatregelen, waarbij alle sectoren een evenredige bijdragen leveren.
Economie, kennis en talentontwikkeling	Indicatoren Materiële welvaart: - Mediaan besteedbaar Inkomen - Bbp Arbeid & vrije tijd: - Netto-arbeidsparticipatie - Bruto-arbeidsparticipatie - Hoogopgeleide bevolking - Werkeloosheid - Vacaturegraad	In de Brabantse samenleving plukt iedereen de vruchten van economisch succes. De Brabantse samenleving is verregaand circulair.	- We investeren met impact (BOF2). - We dragen bij aan regiodeal-projecten aan regiodeal projecten. - We richten ons op activiteiten die impact en massa creëren in de opschaling naar een circulaire economie en ondernemen activiteiten die bijdragen aan het grootschalig reduceren van grondstoffenstromen.

Begrotings-programma	Monitor Brede Welvaart CBS	Provinciale doelstelling	Concrete activiteiten/projecten
Energie	Geen indicatoren	Vanuit het programma Energie werken we hard aan de beschikbaarheid en toegankelijkheid van energie voor iedere Brabander. Daarnaast zorgen we dat iedere inwoner zoveel mogelijk kan meeprofiteren van de energietransitie. In 2030 is 50% van de energie opgewekt uit duurzame bronnen. In 2030 is 55% reductie van de CO₂-uitstoot ten opzichte van de uitstoot in 1990.	Grote Oogst: Energietransitie op bedrijventerreinen breder trekken. Vanuit het brede welvaartspectief kijken naar meekoppelkansen. - Door te werken aan bestaanszekerheid, leveren we een bijdrage aan een betere gezondheid van onze inwoners. Dit doen we onder andere via Energie Brabant! en door voort te bouwen op de pilots uit het programma Sociale Innovatie Energietransitie. - Door onze inzet op energiebesparing en een toename van hernieuwbare energie, dragen we bij aan minder CO₂-uitstoot en daarmee een schonere lucht in Brabant. - De energietransitie heeft grote effecten op en dwarsverbanden met andere maatschappelijke vraagstukken. We zoeken actief naar koppelkansen op gebiedsniveau om de energietransitie te verknopen met de stikstofopgave, bijvoorbeeld in de industrie via onze gebiedsgerichte aanpak voor industriële clusters, bedrijventerreinen en de gebouwde omgeving.
Landbouw en voedsel	Geen indicatoren		Brabants Programma Landelijk Gebied: binnen dit programma is een sociaaleconomische impactanalyse uitgevoerd. Met als doel om op basis van sociale, economische en ecologische bredewelvaartsindicatoren de kansen en knelpunten voor agrariërs en inwoners als gevolg van de maatregelen inzichtelijk te maken.
Mobiliteit			SmartwayZ en mobiliteit voor iedereen.
Cultuur, erfgoed, sport en vrije tijd	Indicatoren Subjectief welzijn: - Tevredenheid met het leven - Tevredenheid met vrije tijd	Stimuleren van inclusief cultuuraanbod met focus op jongeren. Vergroten maatschappelijke waarde van sport. In 2027 laten we zien wat vrije tijd bijdraagt aan de regionale economie en andere maatschappelijke opgaven. Denk bijvoorbeeld aan het verbeteren van de gezondheid van mensen en benutten van de openbare ruimte.	- Buurtcultuurregeling: via de buurtcultuurregeling helpen we om ideeën te realiseren waarin culturele impulsen bijdragen aan de levendigheid in de eigen leefomgeving. - In samenwerking met het programma Economie (Life sciences & health) stimuleren we in de periode 2023-2026 gemeenten om de leefomgeving beweegvriendelijk(er) in te richten met behulp van innovatieve producten.

Het integreren en toepassen van brede welvaart in begrotingsprogramma's vereist een integrale aanpak. Brede welvaart biedt een waardevolle blik en aanknopingspunten om anders te gaan (samen) werken. Dit is niet altijd even makkelijk. De verantwoordelijkheid om te werken aan brede welvaart ligt binnen de diverse programma's die daar met hun eigen beleidsperspectief invulling aan geven. Dat is logisch, want er is niet één team dat of organisatie die hiervoor verantwoordelijk is of kan zijn. We moeten een balans vinden tussen eigenaarschap in de organisatie over onderdelen van brede welvaart en het werken aan een gemeenschappelijk doel waaraan eigen belangen ondergeschikt zijn. Een stap terug durven doen, dus, om gezamenlijk het beste resultaat te bereiken. Werken aan brede welvaart vraagt om samenwerking en het durven aangaan van vernieuwing.

Zowel bij het Rijk als bij provincies en gemeenten is het opnemen van brede welvaart in alle organisatie-onderdelen in opkomst. Denk aan brede welvaart meenemen in de sturing- en verantwoordingscyclus en in de organisatie. Daar horen ook afspraken bij over de programma-overstijgende samenwerking. Brede welvaart op deze manier opnemen zorgt ervoor dat sturen op brede welvaart niet enkel een ambitie is, maar ook een concreet doel wordt. Het kan de aandacht voor financiële verantwoording verbreden en brede welvaart een vast onderdeel maken van de organisatie.

We zien daarin een aantal stappen voor ons:

- Ontwikkelen van een afwegingskader brede welvaart.
- Optrekken met interne collega's bij het uitvoeren van projecten gericht op het stimuleren van brede welvaart.

- Knelpunten bij deze samenwerking op tafel leggen bij bestuur en directie en hen actief betrekken bij het creëren van oplossingen.
- Op zoek gaan naar oplossingen voor integrale samenwerking en daarbij ook gebruikmaken van ervaringen van anderen die tegen dezelfde problematiek aanlopen (zoals collega's van andere overheden).

5.3 Onze Brabantse partners bij de uitvoering (extern)

Uit de gesprekken die we voor deze uitvoeringsagenda hebben gevoerd, blijkt dat op de regionale werkvloer de behoefte groeit om samenwerkingen verder uit te bouwen en mogelijkheden voor gezamenlijke kennisopbouw en leerervaringen beter te benutten. Vooral op het niveau van de regio wordt kennisopbouw en het delen van leerervaringen als zeer wenselijk ervaren. Het welzijn van mensen hangt tenslotte nauw samen met de regio waar ze wonen, omdat het dagelijks leven zich grotendeels daar afspeelt. Niet elke regio kent dezelfde demografische, economische, sociale, culturele of landschappelijke omstandigheden. Via regiospecifiek beleid kan beter worden ingespeeld op de specifieke situatie in elke regio en verschillen in waardering van aspecten van brede welvaart. Het belang van kennis van de regio wordt steeds groter en daarmee de kennisopbouw, -deling en benutting van kennis op dat regioniveau. Via de Regio Deals, het Brabants Netwerk Brede Welvaart (praktijknetwerk) en de Academische Werkplaats (Be)sturen op Brede Welvaart werken we samen met onze partners aan brede welvaart. De regionale schaal is daarbij belangrijk, maar niet altijd leidend. De samenwerking met andere overheden krijgt nadrukkelijk de aandacht.

Samenwerking met medeoverheden

Als de opgaven daarom vragen, werken we als provincie zoveel mogelijk met de medeoverheden samen als één overheid. Dat betekent dat we als gezamenlijke overheden gestructureerd te werk gaan. We nemen de inhoud van de opgave als vertrekpunt om van daaruit eventuele organisatorische belemmeringen gezamenlijk op te lossen. Wanneer we samenwerkingen en samenwerkingsverbanden aangaan, hanteren we als provincie de volgende drie uitgangspunten:

9. De opgave is leidend: samen met partners bepalen we de opgave en wie daarbij een rol kan spelen. Deze opgave(n) nemen we als gezamenlijk vertrekpunt.
10. We voorkomen drukte: we gaan na of de (nieuwe) opgave ondergebracht kan worden binnen een bestaand samenwerkingsverband. Dit ter voorkoming van ambtelijke en bestuurlijke drukte. Als provincie sluiten we daarbij in principe aan bij de hoofdstructuur van bestaande samenwerkingsverbanden die we in het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur hebben beschreven: de vier Brabantse regio's, BrabantStad, MidStad en de samenwerking met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG).

11. Leren door evalueren: we leren van onze ervaringen door tijdig te evalueren. Alleen op die manier kunnen we tot nieuwe inzichten en betere samenwerking komen. Daarom bouwen we bij elke samenwerking evaluatiemomenten in. Ook is er ruimte voor het van en met elkaar leren tussen projecten onderling. Dit doen we door stevig in te zetten op communicatie en bijeenkomsten te organiseren met het praktijknetwerk.

5.4 Participatie met de Brabander

Het is geen geheim dat het vertrouwen van veel inwoners in de overheid laag is. Tegelijkertijd is het onmogelijk om aan brede welvaart te werken zonder de inwoners daarbij te betrekken. Ook zij horen vertegenwoordigd te zijn in de multihelix-netwerken (netwerken van overheid, ondernemers, onderwijs- en onderzoekpartners en maatschappelijke organisaties) die samenwerken aan brede welvaart (zoals het Brabants Netwerk Brede Welvaart). Daarbij is de verbinding tussen inwoner en bestuur een cruciaal

onderdeel van onze democratie. Daarom investeren we deze bestuursperiode in de verbinding tussen inwoners en bestuur door – in de geest van de Omgevingswet – de samenleving eerder en beter bij ons werk te betrekken, zeker als het effect op de leefomgeving groot is. Dit betekent niet dat we altijd een-op-een met inwoners in gesprek moeten gaan, maar wel dat alle inwoners zich door de overheid gezien en gehoord voelen. Dit kan door organisaties die groepen inwoners vertegenwoordigen uitdrukkelijk uit te nodigen om samen te werken, of nog beter: door de samenwerking met deze organisaties op te zoeken. Dat is altijd maatwerk.

Het Brabants Participatiekompas is daarbij onze leidraad: dit is een instrument dat bestuurders en projectleiders helpt om Brabanders te betrekken bij beleid en de uitvoering ervan.

De afgelopen tijd is geïnvesteerd in het onderzoek van 'Ervaren Brede Welvaart': hoe beleeft de Brabander zijn/haar leven? Deze zogenoemde 'warme data' (persoonlijke ervaringen van mensen) zijn van belang om meer kleur en uitleg te geven aan de 'harde data' (meetbare gegevens) over brede welvaart. We laten dit onderzoek periodiek uitvoeren.

6. Organisatie en uitvoering

Voor brede welvaart is voor de bestuursperiode van 2024-2027 circa € 5,7 miljoen beschikbaar gesteld. Daarnaast is € 250.000 beschikbaar uit resterend budget uit de vorige bestuursperiode dat in 2024 wordt ingezet. In de perspectiefnota is de inzet personeel geraamd op € 2,48 miljoen, dit wordt met de uitvoeringsagenda teruggebracht naar € 2,36 miljoen. Het verschil (120.000) wordt ingezet als dekking voor de uitvoeringsagenda. De resterende € 3,6 miljoen verdelen we over de drie uitvoeringslijnen Agenderen, Afwegen en Aanjagen.

Uitvoeringslijn	2024	2025	2026	2027	Totaal
Lijn 1 Agenderen (systeemrol) - Praktijknetwerk/Week van de Brede Welvaart - Academische Werkplaats (inclusief deelname regio's) - Besturen op brede welvaart	€ 140.000	€ 280.000	€ 280.000	€ 280.000	€ 980.000
Lijn 2 Afwegen (brede welvaart toepassen als afwegingskader in beleid) - Formuleren brede welvaart - Ontwikkelen integraal afwegingskader - Monitor brede welvaart	€ 100.000	€ 110.000	€ 110.000	€ 110.000	€ 430.000
Lijn 3 Aanjagen (via programma's zelf investeren) - Regionale projecten - Regio Deal - BOF2 oprichten - Voorzieningen kleine kernen	€ 250.000	€ 650.000	€ 650.000	€ 650.000	€ 2.200.000
Totaal	€ 490.000	€ 1.040.000	€ 1.040.000	€ 1.040.000	€ 3.610.000

6.1 Inzet van middelen voor de uitvoering

Naar aanleiding van de verwerking van de besluitvorming bij de Perspectiefnota is 5,2 fte beschikbaar voor de realisatie van de uitvoeringsagenda in de bestuursperiode tot en met 2027. Personele inzet is bedoeld voor inzet op de in deze uitvoeringsagenda benodigde acties. Team Brede Welvaart heeft daarin een coördinerende, aanjagende en adviserende rol, zowel intern als extern. We richten ons op het vergroten van het inzicht in brede welvaart in Brabant en het toepassen binnen beleid en projecten.

6.2 Monitoring en prestatie-indicatoren

Zoals we in hoofdstuk 4 aangaven, is monitoring van brede welvaart een belangrijk onderdeel van de lijn 'Afwegen'. Naast de jaarlijkse monitor van CBS zetten we in op de monitor 'Ervaren Brede Welvaart'. Deze wordt tweejaarlijks uitgevoerd onder tienduizend Brabanders.

Op basis van deze monitoring willen we sturen op de brede welvaart van Brabant/de Brabander. Uit het onderzoek 'Ervaren Brede Welvaart' dat is uitgevoerd in 2022/2023 blijkt dat de Brabander zijn brede welvaart waardeert met een 7,6. Onze doelstelling voor deze bestuursperiode is dan ook om deze mooie score minimaal te handhaven of te verbeteren.

Naast de Monitor Brede Welvaart zullen we ook onze eigen resultaten monitoren. Dit doen we jaarlijks via een statenmededeling gekoppeld aan de begrotingsbehandeling. In deze monitor rapporteren we over onze prestaties en outputindicatoren en activiteiten die zijn opgenomen in onze uitvoeringsagenda. Daarnaast nemen we de gezamenlijke projecten met de begrotingsprogramma's ook in deze rapportage mee. Indicatoren brede welvaart die zijn opgenomen in de andere uitvoeringsprogramma's worden hierin niet meegenomen. Deze verantwoording verloopt via de programma's. Mocht de uitvoering leiden tot aanpassing van de prestaties en outputindicatoren en activiteiten, dan komen wij in de rapportage met een voorstel en onderbouwing.

Doel	Versterken brede welvaart voor alle Brabanders		
Beleidsdoel	Meerjarendoelstelling	Prestatie	Outputindicator
Dat elke provinciale inspanning op zoveel mogelijk thema's van brede welvaart een positief effect heeft en op zo min mogelijk thema's een negatief effect.	1. Brede welvaart stevig op de agenda zetten en samen met partners verder betekenis geven.	Regionale kennisinfrastructuur brede welvaart versterkt.	In 2025 zijn ten minste drie regio's als partner aangesloten bij de Academische Werkplaats.
		Besturen op brede welvaart: kijken naar en hardop nadenken over de rol van bestuurders in het (be)sturen op brede welvaart.	We organiseren drie themabijeenkomsten per jaar voor Brabantse bestuurders.
		Doorontwikkelen en laten groeien van het praktijknetwerk brede welvaart.	We organiseren jaarlijks vier themabijeenkomsten binnen het praktijknetwerk. En laten het netwerk groeien van vijfhonderd actieve leden naar duizend.
	2. Brede welvaart als denk- en doekader integreren in al ons beleid.	Inzicht vergroten in verwachte neven-effecten van beleid.	In 2025 formuleren we onze eigen Bredewelvaartsaanpak waarin we de belangrijkste elementen en aandachtspunten definiëren om met brede welvaart aan de slag te gaan in de beleidspraktijk.
			Deze bestuursperiode ontwikkelen we een afweegkader voor het maken van integrale beleidsafwegingen.
			We ontwikkelen de generatietoets door om toe te kunnen passen in beleidsvoorbereiding en ontwikkeling, bijvoorbeeld binnen het opgavegestuurd programmeren.
		Brede welvaart als leidraad voor het juiste gesprek.	We ontwikkelen onze eigen aanpak als het gaat om het inzetten van zinvolle gesprekken met belanghebbenden. Daarmee krijgen we scherper zicht op het grotere geheel ten aanzien van de gedroomde toekomst, kansen en uitdagingen.
		Prioriteiten en streefwaarden bepalen.	Deze bestuursperiode brengen we prioriteit aan in de thema's van brede welvaart. We verduidelijken onze streef- en drempelwaarden.
		Vergroten van het inzicht in brede welvaart.	In 2025 ontwikkelen we onze Brabantse Monitor Brede Welvaart. Een monitor die gericht is op het vergroten van het inzicht in brede welvaart per regio.

Doel	Versterken brede welvaart voor alle Brabanders		
Beleidsdoel	Meerjarendoelstelling	Prestatie	Outputindicator
Dat elke provinciale inspanning op zoveel mogelijk thema's van brede welvaart een positief effect heeft en op zo min mogelijk thema's een negatief effect.	3. Investeren in concrete brede welvaartsuitdagingen en projecten.	Definiëren cross-overprojecten.	Team Brede Welvaart werkt in drie cross-overprojecten mee in het leren toepassen van brede welvaart in de beleidspraktijk.
		Regio Deals.	Elke regio heeft een Regio Deal die bijdraagt aan de brede welvaart in de regio (vierde, vijfde of zesde tranche).
		Inventarisatie voorzieningen kleine kernen.	We leveren een onderzoek op met verbeterpunten wat betreft investeringen in maatschappelijke voorzieningen in kleine kernen.
		Verkenning tweede ronde BOF2.	We verkennen in 2025 of de tweede ronde BOF ondergebracht kan worden bij de BOM.
		We investeren in regionale projecten met brede samenhang.	We investeren deze bestuursperiode in het ondersteunen van ten minste vijf innovatieve bedrijven/projecten die een positief effect (willen) hebben op zowel sociale, economische als ecologische onderdelen van brede welvaart.

6.3 Risicoanalyse

De uitvoering van deze agenda kent onzekerheden, risico's en kansen. We hebben deze in beeld, maar tijdens de uitvoering kunnen zich nog onverwachte risico's en kansen voordoen. Op veel van de thema's die spelen binnen deze uitvoeringsagenda hebben we als provincie slechts een beperkte invloed. Zo is het beleid van Rijk en gemeenten van invloed op de brede welvaart. Maar ook de uitleg en inzet van brede welvaart als handelingsperspectief is nog in ontwikkeling. Ook het handelen van de Brabander zelf heeft invloed. Desondanks proberen we zo goed mogelijk voorbereid te zijn en maatregelen te treffen door in goed contact te blijven met ons (praktijk)netwerk en de Brabander (via onze monitor 'Ervaren Brede Welvaart').

Zowel voor het agenderen, afwegen als aanjagen zijn we sterk afhankelijk van zowel interne als externe partners om onze doelen te bereiken. We zetten daarom ook in op het verder uitbouwen en onderhouden van een sterk (extern) netwerk en sluiten ook aan bij het Nationaal Netwerk Brede Welvaart. Op deze manier blijven we op de hoogte van de laatste ontwikkelingen en dragen we bij aan kennisdeling.

Brede welvaart is een relatief nieuw begrip dat nog uitleg en acceptatie vraagt. Zo heeft iedereen nog een eigen inkleuring van het begrip en vraagt bredewelvaartsdenken om een transitie van het systeem. Hierdoor kan het gezien worden als iets wat 'toch wel weer overwaait'; een transitie vraagt echter om een lange adem, juist ook bij het uitblijven van direct resultaat.

Voor de outputindicator ervaren brede welvaart zijn we ook sterk afhankelijk van externe factoren waar we geen of maar beperkt invloed hebben. Zo kan een oorlog, natuurramp of andere gebeurtenis direct effect hebben op de ervaren brede welvaart. Voor deze externe ontwikkelingen zijn ook geen beheersmaatregelen te treffen.

6.4 Communicatie

Communicatie van en over brede welvaart is cruciaal voor het succes van de acties beschreven in deze uitvoeringsagenda. We betrekken de partners bij onze communicatieactiviteiten en trekken waar mogelijk samen op. We communiceren niet alleen via onze eigen kanalen, maar ook via de platformen van partners. Op deze manier bereiken we gericht onze doelgroepen.

De nadruk in de communicatie ligt extern op het verstevigen en uitbouwen van het Brabants Netwerk Brede Welvaart (praktijknetwerk) en de Brabander laten beleven dat we aan brede welvaart werken. Intern blijven we ons richten op het aanmoedigen van collega's om vanuit een bredewelvaartsperspectief te denken. We behalen deze doelstellingen door goede voorbeelden te delen via 'storytelling' (verhalen vertellen), verschillende vormen van kennisdeling en het organiseren van evenementen, zoals de jaarlijks terugkerende 'Week van de Brede Welvaart'. Communicatie is een belangrijk middel om onze doelen te bereiken. Daarmee is het ook onderdeel van de drie uitvoeringslijnen.

Bijlage 1

Brede welvaart 'hier en nu'

Bijlage 1 Verdieping bredewelvaartsanalyse

Stand- en trendcijfers B7-gemeenten en provincie Noord-Brabant

Legenda - Standcijfer	
 ≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% best presterende COROP-regio's
 ≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% slechtst presterende COROP-regio's

Trendkoppeling t.o.v. vorig jaar	
	Neutraal
	Positieve ontwikkeling
	Negatieve ontwikkeling

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
 Welzijn								
Tevredenheid leven	180 van 220	208 van 220	179 van 220	135 van 220	142 van 220	188 van 220	183 van 220	6 van 12
Tevredenheid vrije tijd	189 van 226	159 van 226	174 van 226	126 van 226	161 van 226	201 van 226	131 van 226	9 van 12
 Materiele welvaart								
Besteedbaar inkomen	225 van 342	299 van 342	296 van 342	225 van 342	272 van 342	191 van 342	316 van 342	2 van 12
Bruto binnenlands product		1 van 1						3 van 12

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
 Gezondheid								
Overgewicht	64 van 340	23 van 340	285 van 340	203 van 340	279 van 340	67 van 340	160 van 340	8 van 12
Ervaren gezondheid	205 van 340	230 van 340	308 van 340	215 van 340	308 van 340	175 van 340	312 van 340	7 van 12
Levensverwachting	243 van 338	278 van 338	302 van 338	188 van 338	243 van 338	296 van 338	317 van 338	
Langdurige ziekten	142 van 340	95 van 340	274 van 340	198 van 340	230 van 340	142 van 340	244 van 340	5 van 12
 Arbeid en vrije tijd								
Netto-arbeidsparticipatie	154 van 342	202 van 342	213 van 342	213 van 342	293 van 342	115 van 342	190 van 342	5 van 12
Bruto-arbeidsparticipatie	134 van 342	269 van 342	188 van 342	221 van 342	295 van 342	88 van 342	165 van 342	6 van 12
Hoogopgeleide bevolking	41 van 342	37 van 342	242 van 342	210 van 342	191 van 342	49 van 342	91 van 342	4 van 12
Werkloosheid	295 van 342	311 van 342	295 van 342	194 van 342	277 van 342	277 van 342	317 van 342	2 van 12
Vacaturegraad								6 van 12
Afstand tot OV	13 van 342	13 van 342	13 van 342	102 van 342	102 van 342	13 van 342	13 van 342	4 van 12

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
 Wonen								
Tevredenheid woonomgeving	23 van 31	18 van 31				12 van 31	29 van 31	7 van 12
Tevredenheid woning	14 van 31	23 van 31				12 van 31	18 van 31	6 van 12
Afstand sportterrein	87 van 342	237 van 342	7 van 342	87 van 342	277 van 342	159 van 342	87 van 342	4 van 12
Afstand basisschool	74 van 342	14 van 342	14 van 342	74 van 342	74 van 342	14 van 342	14 van 342	3 van 12
Afstand café	72 van 342	105 van 342	131 van 342	131 van 342	182 van 342	131 van 342	72 van 342	2 van 12
 Samenleving								
Contact familie, vrienden	112 van 236	228 van 236	218 van 236	133 van 326	138 van 326	148 van 236	223 van 236	5 van 12
Vertrouwen instituties	84 van 231	57 van 231	178 van 231	148 van 231	146 van 231	28 van 231	81 van 231	6 van 12
Vertrouwen anderen	130 van 227	117 van 227		188 van 227	209 van 227	84 van 227	134 van 227	8 van 12
Vrijwilligerswerk	208 van 236	205 van 236	216 van 236	138 van 236	226 van 236	67 van 236	174 van 236	7 van 12

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant	
 Veiligheid									
Vaak onveilig voelen	14 van 52	32 van 52	34 van 52	1 van 52	41 van 52	25 van 52	48 van 52	6 van 12	
Ondervonden delicten	28 van 52	33 van 52	16 van 52	8 van 52	38 van 52	40 van 52	44 van 52	7 van 12	
Geregistreerde misdrijven	323 van 339	337 van 339	318 van 339	292 van 339	320 van 339	316 van 339	326 van 339	9 van 12	
 Milieu									
Natuurgebied/inwoner	222 van 342	258 van 342	211 van 342	211 van 342	222 van 342	250 van 342	222 van 342	7 van 12	
Emissies van fijnstof lucht	259 van 342	309 van 342	307 van 342	191 van 342	233 van 342	295 van 342	297 van 342	7 van 12	
Afstand openbaar groen	156 van 342	57 van 342	5 van 342	156 van 342	57 van 342	57 van 342	57 van 342	4 van 12	
Natuur en bosgebieden	141 van 342	153 van 342	106 van 342	225 van 342	212 van 342	211 van 342	117 van 342	3 van 12	
Broeikasemissie/inwoner	93 van 342	64 van 342	70 van 342	128 van 342	226 van 342	113 van 342	80 van 342	8 van 12	
Kwaliteit zwemwater binnen	161 van 229	1 van 229	1 van 229	1 van 229	1 van 229	147 van 229	1 van 229	3 van 12	
Kwaliteit zwemwater kust									

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
Aantal keer top-kwartiel	5 van 30	8 van 31	6 van 27	5 van 28	3 van 28	6 van 30	6 van 30	7 van 31
Aantal keer bottom-kwartiel	6 van 30	10 van 31	13 van 27	2 van 28	11 van 28	8 van 30	11 van 30	1 van 31

Waarnemingen brede welvaart 'hier en nu'

Op hoofdlijnen:

- De B7-gemeenten laten veel **extremen** zien bij brede welvaart 'hier en nu'.
- Op Oss na ranken de steden vaker in het bottom-kwartiel dan in het top-kwartiel.
- Helmond heeft de meeste negatieve extremen van de B5.
- Omdat provincie Brabant zeven keer bij de 25 procent hoogst gerankte provincies scoort en slechts één keer bij de laagste, kunnen we concluderen dat de **grootstedelijke gemeenten** op veel indicatoren provinciaal gezien **ondergemiddeld** scores.

Op niveau van indicators en trends:

- De B7-gemeenten scoren relatief **laag** op de thema's '**welzijn**', '**samenleving**' en '**veiligheid**'.
- Op indicatorniveau scoren de Brabantse steden over de volle breedte **hoog** op '**afstand basisschool**'. Andere indicatoren met hoge scores zijn bijvoorbeeld '**Kwaliteit zwemwater binnen**', '**afstand openbaar groen**' en '**afstand tot OV**'. Alle steden scoren laag op '**geregistreeerde misdrijven**'. De steden scoren in het algemeen laag op '**contact met familie**', '**levensverwachting**' en '**werkloosheid**'. Die laatste indicator is opvallend; op de indicator 'werkloosheid' scoort iedere B7-gemeenten (behalve Oss) relatief laag (bij de onderste 25 procent), terwijl de **provincie** als geheel juist bij de **bovenste** 25 provincies scoort.
- Op het gebied van **trendcijfers** zien we met name op het thema '**arbeid en vrije tijd**' een **positieve ontwikkeling**. Zowel op 'netto-arbeidsparticipatie' als op 'hoogopgeleide bevolking' laten iedere B7-gemeente en de provincie positieve trends zien.

Brede welvaart 'later'

Stand- en trendcijfers B7-gemeenten
en provincie Noord-Brabant

Legenda - Standcijfer	
≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% best presterende COROP-regio's
≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% slechtst presterende COROP-regio's

Trendkoppeling t.o.v. vorig jaar	
—	Neutraal
↑	Positieve ontwikkeling
↓	Negatieve ontwikkeling

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
€ Economisch kapitaal								
Schuld huishoudens	219 ↓ van 342	53 — van 342	132 ↑ van 342	158 — van 342	59 ↑ van 342	199 — van 342	49 — van 342	9 — van 12
Vermogen huishoudens	271 ↑ van 342	328 ↑ van 342	315 ↑ van 342	254 ↑ van 342	270 ↑ van 342	282 ↑ van 342	326 ↑ van 342	2 ↑ van 12

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
 Natuurlijk kapitaal								
Particuliere zonne-energie	314 van 342	294 van 342	233 van 342	123 van 342	251 van 342	275 van 342	292 van 342	6 van 12
Natuur en bosgebied	141 van 342	153 van 342	106 van 342	225 van 342	212 van 342	211 van 342	117 van 342	3 van 12
Bebouwd terrein	274 van 342	325 van 342	303 van 342	205 van 342	225 van 342	270 van 342	297 van 342	8 van 12
Emissies fijnstof	259 van 342	309 van 342	307 van 342	191 van 342	233 van 342	295 van 342	297 van 342	7 van 12
Fosfaatuitscheiding landbouw								12 van 12
Groenblauwe ruimte	277 van 342	319 van 342	293 van 342	220 van 342	275 van 342	278 van 342	294 van 342	10 van 12
Stikstofuitscheiding landbouw								12 van 12
 Menselijk kapitaal								
Arbeidsduur/week								5 van 12
Hoogopgeleide bevolking	41 van 342	37 van 342	242 van 342	210 van 342	191 van 342	49 van 342	91 van 342	4 van 12
Ervaren gezondheid	205 van 340	230 van 340	308 van 340	215 van 340	308 van 340	175 van 340	312 van 340	7 van 12

	Gemeente Breda	Gemeente Eindhoven	Gemeente Helmond	Gemeente Oss	Gemeente Roosendaal	Gemeente 's-Bosch	Gemeente Tilburg	Provincie Brabant
€ Sociaal kapitaal								
Sociale cohesie	17 van 52	38 van 52	30 van 52	17 van 52	38 van 52	6 van 52	38 van 52	5 van 12
Aantal keer top-kwartiel	1 van 10	2 van 10	0 van 10	0 van 10	1 van 10	2 van 10	1 van 10	2 van 13
Aantal keer bottom-kwartiel	5 van 30	6 van 10	5 van 10	0 van 10	4 van 10	5 van 10	7 van 10	3 van 13

Waarnemingen brede welvaart 'later'

Op hoofdlijnen:

- Bij brede welvaart 'later' is het beeld relatief **nog extremer** dan bij brede welvaart 'hier en nu'. Hier ranken de B7-gemeenten (met uitzondering van Oss) bij **gemiddeld de helft** van de indicatoren bij de **25 procent laagst** gerankte gemeenten. Bovendien scoren de gemeenten slechts bij enkele indicatoren als 25 procent hoogst gerankte gemeenten scoren. Opvallend is dat Oss bij geen enkele indicator bij de hoogste of laagste 25 procent gerankte gemeenten behoort.

Op niveau van indicators en trends:

- Op indicatorniveau zijn met name op het thema, **natuurlijk kapitaal, lage extremen** waarneembaar.
- Op de indicator '**vermogen van huishoudens**' is het beeld tussen steden en provincie **tegenstrijdig**. Alle B7-gemeenten, behalve Oss, scoren bij de laagste 25 procent, de provincie bij de hoogste 25 procent. De conclusie is dat in minder verstedelijkte gemeenten het vermogen relatief hoger ligt dan in de B7-steden.
- Waar er trends waarneembaar zijn op **indicatorsniveau** zijn deze **overwegend positief**. Bijvoorbeeld de indicatoren 'Vermogen huishoudens', 'particuliere zonne-energie' en 'hoogopgeleide bevolking'.

Brede welvaart 'hier en nu'

Stand- en trendcijfers M9-gemeenten
en provincie Noord-Brabant

Legenda - Standcijfer	
 ≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% best presterende COROP-regio's
 ≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% slechtst presterende COROP-regio's

Trendkoppeling t.o.v. vorig jaar	
	Neutraal
	Positieve ontwikkeling
	Negatieve ontwikkeling

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop-Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
 Welzijn										
Tevredenheid leven	162 van 220	207 van 220	126 van 220	73 van 220	92 van 220	141 van 220	200 van 220	169 van 220	178 van 220	6 van 12
Tevredenheid vrije tijd	164 van 226	196 van 226	125 van 226		187 van 226	211 van 226	149 van 226	169 van 226	76 van 226	9 van 12
 Materiële welvaart										
Besteedbaar inkomen	262 van 342	165 van 342	147 van 342	147 van 342	165 van 342	111 van 342	191 van 342	80 van 342	251 van 342	2 van 12
Bruto binnenlands product										3 van 12

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop-Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
 Gezondheid										
Overgewicht	314 van 340	218 van 340	238 van 340	143 van 340	177 van 340	124 van 340	160 van 340	282 van 340	292 van 340	8 van 12
Ervaren gezondheid	300 van 340	215 van 340	290 van 340	175 van 340	144 van 340	150 van 340	218 van 340	167 van 340	199 van 340	7 van 12
Levensverwachting	278 van 338	201 van 338	115 van 338			160 van 338	171 van 338	69 van 338	266 van 338	
Langdurige ziekten	274 van 340	165 van 340	293 van 340	204 van 340	113 van 340	129 van 340	255 van 340	157 van 340	233 van 340	5 van 12
 Arbeid en vrije tijd										
Netto-arbeidsparticipatie	293 van 342	190 van 342	225 van 342	154 van 342	167 van 342	84 van 342	190 van 342	121 van 342	154 van 342	5 van 12
Bruto-arbeidsparticipatie	295 van 342	182 van 342	225 van 342	169 van 342	176 van 342	88 van 342	188 van 342	127 van 342	159 van 342	6 van 12
Hoogopgeleide bevolking	114 van 342	161 van 342	94 van 342	183 van 342	168 van 342	186 van 342	126 van 342	58 van 342	260 van 342	4 van 12
Werkloosheid	295 van 342	238 van 342	221 van 342	60 van 342	106 van 342	60 van 342	238 van 342	152 van 342	194 van 342	2 van 12
Vacaturegraad										6 van 12
Afstand tot OV	102 van 342	102 van 342	13 van 342	206 van 342	265 van 342	265 van 342	102 van 342	13 van 342	102 van 342	4 van 12

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop- Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
 Wonen										
Tevredenheid Woonomgeving										7 van 12
Tevredenheid woning										6 van 12
Afstand sportterrein	159 van 342	87 van 342	87 van 342	157 van 342	155 van 342	277 van 342	237 van 342	7 van 342	35 van 342	4 van 12
Afstand basisschool	14 van 342	74 van 342	14 van 342	170 van 342	171 van 342	172 van 342	14 van 342	74 van 342	14 van 342	3 van 12
Afstand café	72 van 342	131 van 342	14 van 342	131 van 342	105 van 342	72 van 342	182 van 342	131 van 342	50 van 342	2 van 12
 Samenleving										
Contact familie, vrienden	174 van 236	168 van 236	196 van 236	64 van 236	56 van 236	80 van 236	117 van 236	194 van 236	72 van 236	5 van 12
Vertrouwen institutes	173 van 231	141 van 231	142 van 231	120 van 231	123 van 231	67 van 231	203 van 231	63 van 231	102 van 231	6 van 12
Vertrouwen anderen	218 van 227	179 van 227	87 van 227	123 van 227	143 van 227	160 van 227	169 van 227	94 van 227	197 van 227	8 van 12
Vrijwilligerswerk	200 van 236	225 van 236	125 van 236	38 van 236	114 van 236	109 van 236	222 van 236	194 van 236	115 van 236	7 van 12

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop- Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meerijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
 Veiligheid										
Vaak onveilig voelen						9 van 52				6 van 12
Ondervonden delicten						2 van 52				7 van 12
Geregistreerde misdrijven	283 van 339	237 van 339	242 van 339	136 van 339	276 van 339	196 van 339	268 van 339	196 van 339	208 van 339	9 van 12
 Milieu										
Natuurgebied/ inwoner	134 van 342	250 van 342	173 van 342	104 van 342	116 van 342	165 van 342	150 van 342	211 van 342	273 van 342	7 van 12
Emissies van fijnstof lucht	227 van 342	195 van 342	257 van 342	118 van 342	146 van 342	194 van 342	316 van 342	256 van 342	197 van 342	7 van 12
Afstand openbaar groen	57 van 342	57 van 342	57 van 342	219 van 342	56 van 342	156 van 342	57 van 342	57 van 342	280 van 342	4 van 12
Natuur en bosgebieden	56 van 342	256 van 342	77 van 342	138 van 342	107 van 342	179 van 342	89 van 342	129 van 342	305 van 342	3 van 12
Broeikasemissie/ inwoner	255 van 342	156 van 342	67 van 342	291 van 342	201 van 342	234 van 342	125 van 342	55 van 342	116 van 342	8 van 12
Kwaliteit zwemwater binnen	192 van 229	164 van 229	1 van 229	1 van 229	1 van 229	1 van 229		1 van 229	164 van 229	3 van 12
Kwaliteit zwemwater kust										

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop- Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
Aantal keer top-kwartiel	4 van 26	2 van 26	7 van 26	3 van 24	3 van 25	7 van 28	2 van 25	9 van 26	3 van 26	7 van 31
Aantal keer bottom-kwartiel	12 van 26	7 van 26	4 van 26	2 van 24	3 van 25	3 van 28	7 van 25	4 van 26	10 van 26	1 van 31

Waarnemingen Brede Welvaart 'later'

Op hoofdlijnen:

- Het beeld van brede welvaart 'hier en nu' in de M9-gemeenten laat **minder extremen** zien **dan** voor **de B7-gemeenten**.
- Gemeente **Veldhoven** scoort het **hoogste** op brede welvaart 'hier en nu' met negen keer aanwezigheid bij de bovenste 25 procent gemeenten en vier keer bij de onderste.
- De gemeenten Meierijstad, Veldhoven, Land van Cuijk en Geldrop-Mierlo behoren vaker tot het top-kwartiel dan dat zij tot het 'bottom-kwartiel' behoren.
- Gemeenten **Bergen op Zoom en Waalwijk** scoren het **laagste** van de M9-gemeenten.
- Op het thema 'samenleving' laten de scores in zes van de negen gemeenten negatieve extremen zien.

Op niveau van indicators en trends:

- De indicator '**Afstand tot basisschool**' heeft een **positieve** score bij zes van de negen gemeenten.

Brede Welvaart 'later'

Stand- en trendcijfers M9-gemeenten
en provincie Noord-Brabant

Legenda - Standcijfer	
 ≤ 10 van 40	Regio behoort tot de 25% best presterende COROP-regio's
 ≥ 31 van 40	Regio behoort tot de 25% slechtst presterende COROP-regio's

Trendkoppeling t.o.v. vorig jaar	
	Neutraal
	Positieve ontwikkeling
	Negatieve ontwikkeling

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Effen-Leur	Gemeente Geldrop-Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
€ Economisch kapitaal										
Schuld huishoudens	91 van 342	182 van 342	238 van 342	141 van 342	207 van 342	253 van 342	192 van 342	263 van 342	144 van 342	9 van 12
Vermogen huishoudens	274 van 342	200 van 342	189 van 342	157 van 342	146 van 342	109 van 342	242 van 342	93 van 342	257 van 342	2 van 12

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop- Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
 Natuurlijk kapitaal										
Particuliere zonne-energie	254 van 342	225 van 342	138 van 342	45 van 342	48 van 342	53 van 342	234 van 342	103 van 342	247 van 342	6 van 12
Natuur en bosgebied	56 van 342	256 van 342	77 van 342	138 van 342	107 van 342	179 van 342	89 van 342	129 van 342	305 van 342	3 van 12
Bebouwd terrein	230 van 342	230 van 342	274 van 342	109 van 342	184 van 342	180 van 342	242 van 342	293 van 342	251 van 342	8 van 12
Emissies fijnstof	227 van 342	195 van 342	257 van 342	118 van 342	146 van 342	194 van 342	316 van 342	256 van 342	197 van 342	7 van 12
Fosfaatuitscheiding landbouw										12 van 12
Groenblauwe ruimte	181 van 342	262 van 342	258 van 342	124 van 342	168 van 342	206 van 342	234 van 342	300 van 342	252 van 342	10 van 12
Stikstofuitscheiding landbouw										12 van 12

	Gemeente Bergen op Zoom	Gemeente Etten-Leur	Gemeente Geldrop-Mierlo	Gemeente Land van Cuijk	Gemeente Maashorst	Gemeente Meierijstad	Gemeente Oosterhout	Gemeente Veldhoven	Gemeente Waalwijk	Provincie Brabant
 Menselijk kapitaal										
Arbeidsduur/week										5 van 12
Hoogopgeleide bevolking	114 van 342	161 van 342	94 van 342	183 van 342	168 van 342	186 van 342	126 van 342	58 van 342	260 van 342	4 van 12
Ervaren gezondheid	300 van 340	215 van 340	290 van 340	175 van 340	144 van 340	150 van 340	218 van 340	167 van 340	199 van 340	7 van 12
 Sociaal kapitaal										
Sociale cohesie						2 van 52				5 van 12
Aantal keer top-kwartiel	1 van 9	0 van 9	1 van 9	0 van 9	1 van 9	2 van 10	0 van 9	0 van 9	0 van 9	2 van 13
Aantal keer bottom-kwartiel	2 van 9	2 van 9	4 van 9	0 van 9	0 van 9	0 van 10	1 van 9	3 van 9	3 van 9	3 van 13

Waarnemingen Brede Welvaart 'later'

Op hoofdlijnen:

- Ook voor brede welvaart 'later' geldt dat de M9-gemeenten **minder extremen** laten zien dan de **B7-gemeenten**.

Op niveau van indicators en trends

- Wat betreft de trends zien we zowel op M9-gemeenteniveau als op het thema economisch kapitaal positieve ontwikkelingen. De trends op indicatoren van de andere thema's zijn ook overwegend positief.

Bronnenlijst

1. [Centraal bureau voor de Statistiek, Regionale Monitor Brede Welvaart, 2024,](#)
2. [Het PON & Telos, Ervaren Brede Welvaart – Hoe Brabanders de kwaliteit van hun leven en leefomgeving waarderen in 2022, 2023,](#)
3. [Planbureau voor de Leefomgeving, Brede Welvaart en de SDG's – Overeenkomsten, verschillen, en rollen voor Beleid, 2023](#)
4. [Provincie Noord-Brabant, Bestuursakkoord 2023-2027 – Samen maken we Brabant!, 2023](#)
5. [Provincie Noord-Brabant, De kwaliteit van Brabant – Visie op de Brabantse leefomgeving \(de Brabantse Omgevingsvisie\), 2018](#)
6. Provincie Noord-Brabant, Uitvoeringsagenda 2022-2023 – Samen werken aan brede welvaart, 2022.

